

Rok devalvace

Je známo, že devalvace naší koruny, loni provedená, byla na poli odborném vybojována dr. Karlem Englišem, nynějším guvernérem Národní banky. Jistě je zajímavé zvědět, jak vlastní autor tohoto opatření soudí o něm po celoročních zkušenostech. Položili jsme mu proto několik otázek, na něž nám laskavě odpověděl.

1. Odpovídají výsledky devalvace očekávání, které jste měl, když jste před rokem o ni bojoval?

Především dlužno zopakovat toto očekávání, protože odpůrci devalvace, když vidí nyní neklamně, že se jejich námitky a obavy, vyslovované před devalvací, nesplnily, tvrdí alespoň, že se nesplnily naděje a sliby, které byly od jejich zastánců dávány. Nuže, v článku ze dne 31. prosince 1933 („Bude rok 1934 u nás počátkem obratu k lepšímu?“) v „Lidových novinách“ napsal jsem závěrem toto:

„Pochopíme-li konečně svůj problém, bude příští rok počátkem k obratu také u nás. Bude-li znamenati pouze zastavení úpadku, jest už nejradostnějším obratem. Tím nebude práce ještě skončena a mnoho, přemnoho třeba ještě vykonati, i když nebudeme dále násilně snižovati cen, jak by bylo nutno vzhledem k zahraniční kupní síle v koruně, ale budeme mítí pevné východisko pro svou práci, jehož dnes nemáme.“

Nepotřeboval bych ani dokládati, že se toto očekávání splnilo. Vývojová linie našeho hospodářského vývoje, charakterisovaná stavem nezaměstnanosti, rozsahem vývozu, oběhem železnic, veřejnými příjmy, stavem vkladů, cedulovou rezervou, rozsahem výroby průmyslové atd. vykazovala do loňského roku šikmý spád tak, jako se hroutila deflačně hladina cenová a s ní celá soustava hospodářských čísel. Byli jsme dále neschopni vyvážeti, a exportní prémie se staly životní podmínkou vývozního průmyslu; jednalo se už o jejich zavedení. Tato vývojová linie se v roce 1934 ve všech směrech zlomila, a místo propadávání vykazuje stabilitu s mírným vzestupem. Nejen že jsme si ušetřili další propadavací proces, nýbrž dosáhli jsme také ve všech směrech zlepšení. Očekávání, které jsme vyslovili před devalvací, se tedy splnilo. Podrobnosti neuvádím, protože jsou známy z denního tisku. Získali jsme pevnou a nepropadávající se hospodářskou základnu měnovou pro hospodářství vnitřní i pro obchodní styk s cizinou. Přirozený kurs měny, odpovídající vnitřní hladině cenové, obnovil aktivitu naší obchodní bilance, zvýšil cedulové rezervy a posilnil měnu technicky. Důvěra v měnu se vrátila, když se objevily všechny známky obratu k lepšímu, zejména také v příjmech státu. Podařilo se obnoviti mobilnost peněžních ústavů (aby mohly vypláceti vklady) a likvidnost státních papírů. Tím byla zlomena thesaurace (živená nedůvěrou k měně a k mobilně ústavů a hodnot), a thesaurovaný kapitál se vrátil na peněžní trh. Národní bankou byl kapitál rozmnožen o naše kapitály uložené v cizině a peněžní

trh se zotavil v krátké době nevidanou měrou. Nesmíme však zapomenouti, že tato plethora není ještě následkem vysoké tvorby peněžních kapítalů (úspor), nýbrž následkem mobilisace rezerv. Avšak ani tato mobilisace nebyla možná bez obecného obratu k lepšímu.

2. Nepřátelé devalvace ve svých polemikách ochotně zapominají, že pouhé finanční opatření nemůže odstraniti všechny nástrahy světové krise. Mohl byste nám říci, co podle rozumného očekávání mohla devalvace vykonati a co nikoliv?

Devalvace je finanční opatření povahy negativní, odstranila disparitu mezi světovou a naší hladinou cenovou, odstranila naši nesoutěživost na volném světovém trhu, odstranila další násilné snižování cen a hospodářských čísel, takže jsme se octli na základně, na které je třeba teprve pozitivně budovati. Byla opatřením národním a proto nemohla odstraniti oněch překážek, které klade cizina našemu vývozu zboží. Takovými překážkami jsou kontingenty v zemích zlatého bloku, které jsou v podobné situaci, jako jsme byli my před devalvací, a clearing v zemích, které mají potíže v platebních bilancích. Následkem toho začli jsme na nové základně hledati vývoz především do zemí volných, a zde byl úspěch největší. Protože pak krise našeho vývozu způsobila největší část naší hospodářské krise vnitřní, není před světovým uspořádáním podmínek pro výměnu zboží a kapítalů ani nám možno vyřešiti celý problém vývozu a krise, která se k němu poutá. Samozřejmě, že musíme tím více usilovati pozitivní prací o to, abychom nahrazovali ztracená odbytiště novými. Národní bance se podařilo oživit myšlenku Exportního ústavu, který díky vládě zahájil právě činnost.

Pokud běží o hospodářství vnitřní, zastavila i zde devalvace negativně propadací proces, avšak na základně, na které jsme se taktó octli, je třeba budovati pozitivně hospodářskou obnovu. Devalvace samotná touto obnovou ještě není a nemůže ji nahraditi. Ostatně to, co mohla a nemohla devalvace učiniti, je nejlépe viděti na tom, co udělala, lépe umožnila. Bylo-li možno na devalvační základně dělati více a neudělalo-li se, není vinna základna.

3. Měla devalvace příznivý vliv na stav nezaměstnanosti?

Jen když se díváme na nejnížší a nejvyšší body nezaměstnanosti v roce 1934 a předchozích, vidíme zde jako i ve všech jiných směrech obrat k lepšímu. Rozsah nezaměstnanosti, který se rok od roku rozšiřoval, což bylo zřejmo jak na nejvyšším stavu zimním, tak na nejnížším stavu letním, se loni dále nerozšiřoval a počet nezaměstnaných byl v roce 1934 v létě menší nežli v roce předchozím. Ostatně vybereme-li

z tělesa nezaměstnanosti dělnictvo průmyslové, vidíme obraz podstatně příznivější, nežli platí pro celek, ačkoliv v roce 1934 byl téměř úplně zastaven stavební ruch. Zlepšení po devalvaci muselo tedy především vyvážit úbytek tento, nežli se v celku projevilo pozitivně jako zlepšení.

Nesmíme dále zapomenouti, že masa nezaměstnaných není kompaktní těleso, které se přenáší z roku na rok, nýbrž že to je živý organismus, jehož na jedné straně ubývá vřazováním do výrobního procesu, a na druhé straně přibývá nástupem nových populačních ročníků. V té příčině bylo v předchozích letech výhodou, že byly nástupní ročníky důsledkem zmenšené porodnosti za války velmi oslabeny, kterážto okolnost nepřichází už v poslední době k dobru.

Zkoumáme-li problém nezaměstnanosti jako ústřední zlo celé krise, musíme těleso nezaměstnanosti podrobiti objektivnímu šetření a analýze, abychom seznali také váhu a význam jednotlivých složek a příčin stavu nezaměstnanosti. Je třeba vědět, jak se těleso nezaměstnanosti reprodukuje, jak přechází do výrobního procesu, kolik z dnes nezaměstnaných bylo mezi nimi už v roce 1933, 1932 atd., a naopak kolik z nezaměstnaných z roku 1932—33 je nezaměstnaných ještě dnes, jak se toto vše vytváří pro různá pracovní odvětví, jak se doplňuje těleso nezaměstnaných nástupem nových ročníků, jaké jsou majetkové a rodinné poměry nezaměstnaných atd. Zkrátka není možno řešit problém nezaměstnanosti bez podrobné jeho analýzy. Leč to už vybočuje z rámce otázky, jež mi byla položena.

4. Lze přičítati vzrůstu našeho obchodu v roce 1934 také příznivý účinek na stav nezaměstnanosti?

Každé rozšíření výroby musí zmenšovati i nezaměstnanost. Nesmíme však zapomínati, že jsme měli vedle plně nezaměstnaných také nezaměstnané či zaměstnané částečně, a že první rozšíření výroby přišlo k dobru těmto dělníkům. Ostatně přesné sledování poměrů ve stavu nezaměstnaných a v jeho změně, kteréžto sledování by bylo, jak řečeno, v zájmu lepší péče o nezaměstnané a pro řešení problému nezaměstnanosti velmi žádoucí, mohlo by nám dáti také odpověď na otázku Vaši; dnes se musíme spokojiti jen dohadem.

5. Proč se nesplnila pesimistická proroctví o vzestupu cen?

Prostě proto, že jsme se devalvací dostali na úroveň světových cen, nikoli pod ní. Byl to tlak světové hladiny cenové, který tlačil na naše ceny, když byly následkem vysokého kursu značně nad světovou úrovní cenovou, a působil u nás deflací. Jsme-li nyní na úrovni světových cen, jsme také stále pod jejím tlakem. Míra devalvace byla volena tak, aby tomu tak bylo. Kdybychom byli snížili zlatý obsah koruny o více, nebyli bychom se uvarovali zvýšení cen, které by odpovídalo tomu, oč bychom byli více devalvovali. Nestoupily-li ceny, dostavil se účinek devalvace plně. Potřeba exportních premií, které byly před rokem už nevyhnutelné, odpadla. Nebyly tedy znehodnoceny ani vklady ani mzdy a platy, jak bylo prorokováno odpůrci devalvace.

6. Lze odhadnout pravděpodobný vývoj našeho hospodářství, kdyby devalvace nebyla provedena? Kam by byla asi vedla další deflace?

To je otázka velmi správná, protože — když se hodnotí význam naší devalvace — srovnává se zpravidla stav, v jakém jsme byli před ní, se stavem, v jakém jsme nyní, kdežto správně musíme srovnávat stav dnešní se stavem, v jakém bychom byli, kdybychom devalvaci nebyli dělali, protože stav předdevalvační nebyl dále udržitelný. Že zde byla disparita mezi světovou a naší hladinou cenovou, je zřejmo už z toho, že se žádaly naléhavě pro průmysl exportní premie. Tuto disparitu, se kterou zápasí celý zlatý blok, bychom byli museli potlačit. Abychom se byli dostali do dnešní mezinárodní hospodářské situace, byli bychom museli dále snížit — jak nikdo nepopře — svou hladinu cenovou násilně asi o pětinu. Zda by se to bylo podařilo při nepružných složkách nákladových, je otázka pro sebe, propadavací proces by však byl nutně pokračoval se strašnými následky krise. Další snížení cen o pětinu by bylo zničilo většinu dlužníků, otráslo veškerým peněžnictvím a úvěrnictvím a přivodilo na konec moratorium. Smršťování hospodářských čísel by bylo dále zužovalo příjmovou základnu státu, ale výdaje státu by prudce rostly nejen následkem rostoucí nezaměstnanosti, ale také nákladem na nezbytné vývozní premie. Finanční krise by rostla nedozírně, ale úvěrový trh by byl úplně podlomen, kteréžto stavy pravidlem mají svůj historický ventil ve skutečné inflaci.

Konečně jsou zde hodnoty, kterých si nevěšíme, jsou-li v rovnováze, které se však stávají nebezpečným živlem, vysunou-li se z ní. Mínil tím obecnou psychologii, která nesmí ztratit víru v zítřek, ale kterou nepodporuje propadávání, trvajících po leta bez vyhlídky na obrat. Tato psychologie se zhušťuje v negativní hodnoty politické. Tím, že jsme odvrátili další propadávání a dosáhli stabilisace s povlnným postupem k lepšímu, zjednali jsme si tedy ještě jednu další základnu, a to psychologicko-politickou. Prospěli jsme demokracii. Je třeba posuzovati věci nikoliv jen podle stavu, nýbrž především podle vývojové tendence. I dobrý stav je povážlivý, má-li v sobě prvek šikmé plochy, a velmi nepříznivý stav není zoufalý, má-li v sobě prvek vzestupu.

Tím jsem Vám zodpověděl všechny otázky tak, jak jste mi je předložil.

Dr. Karel Engliš.

poznámky

Křesťanský lid chce mít křesťanský stát

volá v nedělních „Lidových listech“ pan Scheinost, dříve fašistický direktor, nyní katolický demokrat. My ovšem tutéž pravdu raději vyjadřujeme poněkud přesněji: katolická politická partaj chce klerikální stát, — ačkoli úplně chápeme, že to zní mnohem vznešeněji, říká-li se „křesťanský lid“ místo „politická partaj“. Ale velká část politického důvtipu záleží prostě v tom, nedat nic na vznešená slova a dívat se, co je za nimi. Díváme se tedy pečlivě i na psaní pana Scheinosta, ale nemůžeme za ním objevit nic lepšího než to, co jsme výše svými slovy vyjádřili. A to je věc tak stará jako nebožka rakouská monarchie. Nové je leda to, že se pan Scheinost tentokrát pro své klerikální zásluky dovolává — slyšte! — také evangeliků. Ani těm prý nemůže být lhotejno, zdali jsou rodina a školství ovládnány bezbožným materialismem anebo du-

chem křesťanským. Doufáme však, že se s námi evangelici shodnou v názoru, že je pro ně neskonale lépe, vládnou-li v manželském a školském zákonodárství nyníjší „bezbožný materialismus“ (tentokrát jsme zase my vznešenější a říkáme tomu demokracie), než kdyby tam komandovali katolictví páteři. Doporučovali jsme už katolíkům, aby se nespolehali na politické intriky a aby si raději hleděli kulturní práce. Jenže od nějaké doby a z příčin nám přesně neznámých nejdou u nás tyto věci, totiž páteři, kultura a dokonce už práce, dohromady.

Z. S.

Je postátnění dolů připraveno?

Kdyby se někdo tázal, co bylo vykonáno pro přípravu návrhu na postátnění dolů, bylo by možno odpovědět, že se sice v této otázce stalo od převratu ledacos, nicméně věc sama připravena není. Tak jako národně-demokratický předseda vlády tlumočil myšlenku postátnění dolů v prvním vládním prohlášení, tak také náleží historickou ironií národním demokratům primát v podání návrhu na zákonnou úpravu této věci. Už 4. prosince 1918 podali Viktor Dyk a Bobdan Bečka návrh (je to č. tisku 126 Národního shromáždění revolučního), aby podle potřeby byla zavedena vnučená správa uhelných dolů, „aby zabezpečeno bylo řádné hospodaření uhlím a připraveno další sociálně-politické zákonodárství“. Zdá-li se snad někomu tento návrh dost zeviny, ať se nemýlí, už 9. ledna 1919 přišli národní demokraté s dalším návrhem (číslo tisku 321), jímž už přímo žádají, aby byly postátněny doly a hutí a aby s výrobky jejich stát obchodoval ve velkém ve způsobě monopolu. Později teprve přicházeli socialisté s podobnými resolučními návrhy, a skutečně upravené návrhy zákonů na socialisaci uhelných dolů byly podány teprve v prvním voleném Národním shromáždění od zástupců všech socialistických stran (odděleně). Byl také zřízen zvláštní socialisační výbor, ale tuze dlouho nefungoval, poněvadž neměl, co socialisovat. Misto socialisace se zavedly v hornictví závodní a revírní rady a podnikové rady s účastí hornictva na zisku. Kdybychom se dnes chtěli dohadovat, jak se asi stalo, že ze všech těch náběhů nebylo víc, bylo by možno říci, že tu spolupůsobily 1. rozpaky a obava, aby státní hospodaření s doly špatně nedopadlo (to se projevilo zvlášť výrazně při anizetě českých a německých zástupců vědy, kterou v roce 1921 pořádala Uhlíká rada), ale hlavně 2. ohledy na cizinu, zejména na západní velmoci. Jevilo se dostatečným zatížením kreditu nového státu v očích západní Evropy to, že byla provedena pozemková reforma. V dobách, kdy Západ se díval s nedůvěrou na střední Evropu a viděl v ní rostoucí nebezpečí bolševismu, nebylo toto politické zatížení malé, a proto se nepokládalo za vhodné zvětšovat je ještě postátněním dolů. Dnes ovšem v tomto směru je situace docela jiná; po zkušenostech z fašistické Italie a z Rooseveltovy politiky by těchto obav nyní nebylo. Svět si prostě zvykl na ledacos, čeho by se byl (zejména v západní Evropě) ještě v roce 1920 velmi a velmi bál. Ale celá ta naše „socialisaci“ historie má dnes jen cenu historické zajímavosti, na níž lze dnes jen vědecky studovat, jak se časy mění a lidé s nimi. Pro řešení otázky samotné z toho nelze užít vlastně nic, ani tehdy nebyla provedena skutečně věcná příprava se všemi nutnými propočty a plány. Třeba tedy říci, že zahájená debata tohoto věcného a nezbytného podkladu ještě nemá. Je zatím otázka, postarají-li se oň agrární navrhovatelé.

K.

Máme emigranty vydat katům?

Když byl u nás zavražděn ing. Formis, neobrátil se tisk „národního sjednocení“ ani tak proti těm, z nichž vyšel vrah, jako proti těm, z nichž byl zavražděn. Četli jsme rady, že nejlépe takové případy pro budoucnost vyloučíme, když zlikvidujeme emigraci u nás. Ovšem: jen emigraci německou. Posl. Stříbrný pak napsal: „vysílací stanice zneklidňující celou říši, to není legrace. Chce-li někdo rozvracet sobě nepřátelský režim za hranicemi, musí to činit na vlastní odpovědnost a riziko.“ Jinými slovy: ing. Formis se stal obětí rizika, které bylo spojeno s jeho činností. Nic více a nic méně. — Jest jisto, že zřídí-li si někdo u nás

tajnou, černou vysílací stanicí, pouští se do věci dosti riskantní. V čem jest riziko? Jest v tom, že úřady mu na tajnou vysílačku přijdou a že se dostane před soud, který pro takové případy má velmi tvrdé paragrafy. Po této stránce Formis se věnoval práci skutečně riskantní. Ale stal se obětí jiného rizika. Přijeli vrahové z Německa a zastřelili ho. Vztahují se na toto riziko slova posl. Stříbrného: „Chce-li někdo rozvracet sobě nepřátelský režim za hranicemi, musí to činit na vlastní odpovědnost a riziko.“ Máme právo a povinnost usilovati o to, aby emigrace se vyhnula všemu, co by zasahovalo do činnosti politické a do poměru státu k státům jiným. Jsme hostiteli emigrace a jest naší věcí, jak si k ní poměr zařídíme. Nemůžeme však připustiti, aby z ciziny jezdili sem vrahové.

Volá se po tom, aby se „zlikvidovala“ emigrace. Ale: jen emigrace německá. Říká se, že tato emigrace nám „ujídá“ chléb. Nuže: nechť tisk „národního sjednocení“ zjistí, kolik míst zabrala u nás německá emigrace a kolik míst u nás zabrala emigrace ruská. Jděte se podívat do Českomoravské, kolik jest tam zaměstnáno lidí z ruské emigrace! A v jiných závodech průmyslových! Naši národně-demokratičtí vlastenci mají tuto emigraci ruskou velmi rádi. Ale to je vše. Tam, kde jde o hmotnou podporu, nemají pro ni nic jiného, než visitky, které jí pomáhají ve státních úřadech a v podnikcích, které ovládají národní demokraté. Německá emigrace nám neujídá chleba. Německá emigrace nezatížila státní pokladnu; o ruské emigraci toho nelze říci. O ruské emigraci nutno říci, že stát jí dával to, co nedal svému studentstvu. Nechť tisk „národního sjednocení“ zjistí, kolik nás stála až dosud ruská emigrace, a pak bude jasná celá ta demagogie, kterou tropí s tvrzením, že německá emigrace nás vyjídá. Čeští vlastenci nesebrali na podporu ruské emigrace ani zlomeček toho, co sebralo socialistické dělnictvo na podporu německé socialistické emigrace. Část německé emigrace ani nám není sympatická. Právě tak jako ruská emigrace v Praze, v Čechách ve své velké části svým životem a myšlením nám dobře vysvětlila — proti své vůli — proč to v Rusku tak dopadnouti musilo, právě tak socialistická emigrace německá v Praze ve své roztržiténosti, rozhádanosti, ve svém odtržení od skutečné služby socialismu, ve svém zklíkaření nám ukazuje, proč to se sociální demokracií v Rakousku a Německu dopadlo zle. Ale otázka sympatií nebo nesympatií, otázka viny této emigrace na vývoji ve státech, odkud musila utéci, nemůže býti spojována s tím, čím jest každý civilisovaný stát povinen politické emigraci. Tu jde o otázku prostě civilisace, o to, mají-li státy vydávati politické uprchlíky státům, kde je čeká žalář, ne-li smrt. Rada „likvidujte emigraci“ by musila věsti k takovým koncům, a jsou-li u nás politické frakce, které s takovou radou přicházejí, jest z toho vidět, že jde nejen o politiku, nýbrž také o měření civilisace a necivilisace.

V. G.

Zdar Gajdovi, heil Geidl, éljen Gajda!

V těchto dnech konal se sjezd Národní obce fašistické v Praze. Měl se konati na Moravě, ale mezi moravskými fašisty jest silná nálada proti Gajdovi, a proto byl uspořádán v Praze. Velká novinka tohoto sjezdu jest v tom, že Národní obec fašistická bude zřizovati i národnostní sekce, takže i Němci i Maďari budou moci rozmnožiti řady Gajdovy. Aby to bylo možno, byla proklamována dvě hesla: proti marxistům a proti židům. To jsou hesla, u nichž se může sejíti právě tak český člověk, jako člověk maďarský a německý. Otázka jest ovšem, zda mezi německými a maďarskými stranami není dosti těch, kteří protimarxistickou a protizidovskou náladu chtějí uspokojiti ve vlastní národní domácnosti, zda Němci a Maďari budou chtít běžet až na druhou stranu, aby se mohli vydovádět. Národní obec fašistická prý počítá s tím, že (nejméně) v šesti župách má již mandáty zajištěny. Jest zajímavé, jak optimisticky se dívají některé frakce vstříc volbám. Gajda se chce ucházeti ještě o hlasy německé a maďarské. Není tu slovenská a národní Praha v nebezpečí, že při příštím sjezdu Národní obce fašistické, nebo — jak se má nyní nově jmenovat — „arijské fronty“ bude setřen její národní a český ráz?

V. G.

Smí se prodávat lacině?

V těchto dnech došlo k rozhodnutí ve sporu mezi jedním pražským drogistou a gremiem drogistů a materialistů; žalující totiž žádali, aby soud zakázal prodávati žalovanému drogistovi t. zv. značkové zboží pod cenou. Žalovaný prodával zboží o 20% laciněji než druzí drogisté; dokazoval před soudem, že i při nižších cenách docíloval zisku; dovozoval, že se spokojuje se ziskem 20—25%, nejvýše 60%. Dokazoval, že i jiní obchodníci prodávají za nižší ceny, než jsou stanoveny firmami, které zboží do prodeje dodávají. Drogista ve sporu — který trvá několik let — byl osvobozen. A osvobozující rozsudek vyvolává otázku: smí prodávati lacině? Příklad tento ukazuje, že obchodník, který chtěl a mohl — aniž prodělával prodávati laciněji, může být žalován a že několik let trvá, než při svou vyhraje. — Slyšíme právě z řad obchodníků neustálé protestování proti zasahování státu do soukromého podnikání, protesty proti vázanému hospodářství atd. Co jest to jiného, než vázané hospodářství, když podnik přesně stanoví obchodníkovi, za kolik smí prodávati? Kde je svoboda soukromého podnikání? Praxe jest pak taková: obchodníci vyvěsí ve výkladní skříni ceník: vyvěsí tam i vyhlášku, dle níž nesmějí poskytovat slev. A tyto slevy vám pak poskytují. Většina radio-obchodníků i obchodníků s fotografickými potřebami vám „udělá cenu“, aniž je potřebí dvakrát je k tomu nutit. Žádají ovšem, aby to bylo ponecháno v tajnosti. Jest řada obchodníků, kteří prodávají laciněji; ovšem: pod pečeti přísného tajemství, aby se nedostali do sporu s firmami, které současně se zbožím jim dodají ceník, dle něhož mají prodávat. Tito obchodníci neprodělávají a sami doznají, že to, co prodávají, bylo by možno prodávat za ceny daleko nižší. Nad nimi pak visí Damoklův meč žaloby. Je-li některý obchodník čipernější, než druzí, pozná záhy, že s čiperností se daleko nedostane, neboť v prosté mluvě se tomu říká: čipernost, ale žaloba pak zní na: nezřízenou soutěž. Stačí, aby obchodník přišel na trochu novou myšlenku, jak by na sebe upozornil; za nějakou dobu jest žalován pro nezřízenou soutěž a pozná, že přílišná čipernost se v podnikání nevyplácí. Kde jest svoboda obchodnického podnikání, když obchodník musí prodávati za ceny, které jsou mu nadiktovány, i když o nich ví, že jsou zbytečně veliké? S jakými zisky hrubými nebo čistými se pracuje na př. v drogeriích, když jest žalován obchodník, který se spokojuje s 20—25%, nejvýše 60%?

V. G.

Uškodili bychom sobě nebo Goebbelsovi?

Poslanec Jaromír Nečas znovu rozvinul otázku německého rozhlasu u nás. Uvedl, jaká jest situace německého rozhlasu u nás:

„Je velkým proviněním na myšlence státotvornosti, demokracie i republikánského smýšlení, že necháváme své německé občany téměř úplně na pospas hakenkreuzerské agitaci v radiu. Velké zradikalizování německého občanstva v ČSR. nutno přičítat hodně této okolnosti. Sluší též zdůraznit, že samostatný německý rozhlas v ČSR. (buď jedna větší stanice nebo několik menších regionálních) by byl podnikem hospodářsky silně aktivním. Žádný z prostředků moderní propagandy by neprokázal posílení myšlenky demokracie ve střední Evropě takovou službu jako zřízení samostatného německého rozhlasu u nás, vedeného duchem přísně demokratickým a republikánským. Jednou budou se diviti, kdo přijdou po nás, že právě v dobách kritických a rozbouraných byly ponechány německé exponované kraje u nás všanc německé fašistické propagandě.“

Definitivní rozřešení německého rozhlasu, na kterém mají zájem nejen naši Němci jako posluchači rozhlasu, ale i stát a demokracie, není myslitelné bez rozšíření dosavadní sítě rozhlasových stanic. Otázku německé vysílací stanice rozvinul více než před rokem ministr Spina, který v přednášce v rozhlasu v květnu 1933 řekl:

„Pomalé a potřebám posluchačů nepostačující rozšíření původní německé rozhlasové čtvrthodinky na půl hodinu a pak na tři čtvrti hodiny, vedlo přirozeně k tomu, že německý posluchač v Československu přichýlí se k těm stanicím, které rozsahem i jakostí v jeho mateřštině mu daly, co chtěl. Ztratili jsme srdce německého posluchače tím, že odradili jsme jeho ucho. To byla chyba nejen kulturně politická, ale i státně politická, poněvadž rozhlas dnes nesporně

pátrá k nejmocnějším, nejbezprostřednějším a nejvlivnějším propagačním prostředkům, které má technika k dispozici k ovlivňování soukromého i národního, ba i nacionálního a mezinárodního mínění.“

Tedy (1933) se zdálo, že Spinova přímluva povede k výsledkům. Přispěla k rozšíření německého vysílání, ale více nic. Ztratila otázka svůj význam? Ne. Stala se ještě naléhavější, neboť Goebbels, který již v opozici byl si vědom významu rozhlasu, postavil rozhlas plně do služeb hitlerovské propagandy, a od té doby, co Hitler jako říšský kancléř v berlínském sportovním paláci promluvil do mikrofonu, stojí celá rozhlasová říšskoněmecká síť ve službách Třetí říše. Říšskoněmecký rozhlas nechce působiti jen na Němce v říši. Chce působiti na cizinu, a zejména chce působiti na Němce v cizině, a z těch přirozeně v první řadě na ty, kteří žijí v sousedství Třetí říše. S touto propagandou vyrovnali jsme se dosud negativně, cestou administrativní, t. j. zákazem veřejné reprodukce cizích rozhlasů. Vydáme-li zákaz dopravy novin do ciziny, jest to zákaz, který jest možno provésti v praxi. Nemáme však možnosti zavřít radiové vlny na cestě k posluchači. Je tu — snad — možnost rušiti nepřijemnou vlnu, ale to je prostředek, s kterým se dlouho nevystačí. Není jiného prostředku, než kladné řešení německého rozhlasu u nás.

Stav dnešního německého rozhlasu u nás neodpovídá početnosti našich Němců, jejich síle kulturní, hospodářské a politické. Jde nyní o to, jak prakticky splníti německý požadavek, který není jen požadavkem našich Němců, ale věcí, kterou musíme co nejdříve rozřešiti v zájmu státu. Je-li německá otázka jednou z hlavních otázek našeho státu, musíme najíti i formu, jak ji rozřešiti i na poli rozhlasu.

Zdálo by se, že nevhodnější bude zřízení vlastní vysílací stanice pro naše Němce. Připusťme na okamžik, že bychom chtěli takovou stanici zřídit. Hledalo by se nevhodnější místo pro ni. Tu by se přišlo na to, že nevhodnějším místem by byla Praha. Vysílací stanice pro naše Němce, měla-li by býti skutečně silnou, musila by býti někde v centru Čech. Nedaleko Prahy. Jestliže tvar republiky není právě příznivý pro ekonomickou stavbu rozhlasových stanic, jest otázka rozhlasové stanice pro Němce otázkou ještě složitější. Němci bydlí podél hranic. V pásu, který nejvíce se rozšiřuje v severních Čechách. Kdybychom v těchto místech postavili německou rozhlasovou stanici, poznali bychom, že by uspokojila jen část Němců; silně by zasahovala do českých krajů, zatím co Němci v jazykových ostrůvcích, na jihu Čech (o Němcích na východě republiky již nemluvě) by tuto stanici neslyšeli. Aspoň ne jednodušými přístroji. A o to jde.

Jest pochopitelné, že každý hlas, přimlouvající se za to, aby Němcům se v rozhlasu vyšlo vstříc, naráží na odpor u českých šovinistů. Tisk „národního sjednocení“ při každé takové příležitosti vyjede a začne dokazovati, že náš rozhlas jest již dosti „pošvácen“, než aby bylo potřebí vycházeti ještě dále vstříc Němcům. Nikdy jsme nečetli nějaký kloudný argument proti německému vysílání. Četli jsme na př. v „Národních listech“, že naši Němci beztak by takový československý rozhlas neposlouchali, že budou nadále poslouchati rozhlas Hitlerův, že proto je škoda každé práce. — I když budeme kritisoovati činnost Radiojournalu, musíme doznati, že jest značně poslouchán ve střední Evropě. Bude-li rozhlas pro naše Němce dobře dělán, bude poslouchán i našimi Němci.

Právě tak, jako by nebylo správné, aby šéfové programu rozhlasu dali se terorisoovati několika dopisy nespokojených posluchačů, nebylo by ani správné, kdyby státní rozhlasová politika se dala ovlivňovati pokřikem časopisů, které mají zájem na tom, aby se házely klacky pod nohy těm, kteří usilují o poctivou spolupráci česko-německou. S těmito lidmi nelze v dohledné době počítati u vážné práce. Uspokojení německých požadavků v rozhlasu může naproti tomu přispěti k vyjasnění atmosféry. Německý problém u nás nelze řešiti jen negativně. Nestačí jen rozpouštěti politické strany. Jest potřebí posílovati demokratické síly v německém politickém tábore a jest nutno čelit všemu tomu, co by tento ozdravovací proces mezi našimi Němci rušilo. Sotva pak někdo řekne, že rozhlasový nápor z Německa na území našeho státu, které rozhlasově není kryto, jest v zájmu státu a v zájmu demokracie.

V. Gutwirth,

Nový Malthus

Nedávno bylo vzpomínáno stého výročí T. R. Malthuse, který přišel s názorem, že vzrůst výživných prostředků děje se poměrně pomalu — aritmetickou řadou, kdežto počet obyvatelstva roste rychleji — řadou geometrickou; z tohoto ná-

zoru pak dovozoval nutnost zvolnění populačního přírůstku. Teorie tato byla vyvrácena, ale obraz, v němž stává proti sobě řadu aritmetickou a řadu geometrickou, hodí se i na dnešní dobu a to i tam, kde nejde jen o otázky populační. Pozorujeme-li zmatek světa, zmatek hospodářský a vše, co s ním souvisí a z něho vzniká, a srovnáváme-li na druhé straně snahy o zvládnutí tohoto zmatku, jak jest tu poměr řady geometrické k řadě aritmetické. Velmi jest to patrné tam, kde se mluví o technice, na jejíž překotný rozvoj se svaluje značná část světové krise hospodářské. Schopnost techniky vyrábět, vyrábět stroje, které vyrábějí nové zboží, roste geometricky, kdežto schopnost společností jako celku vyrovnat se s tímto tempem techniky roste sotva aritmeticky. V řadě návrhů slyšíme dosti často rady: omezme tempo techniky, omezme práci strojů, aby neubíraly práci lidským rukám. Velký důraz v těchto snahách vyrovnání se rychlým tempem techniky klade se na zkrácení doby pracovní. Jako jeden z prostředků v krizi má snížení pracovní doby značný význam. Ale v celku jest to jen prostředek z nouze, prostředek, který jádro věci ponechává stranou. Není tomu dávno, co byla zavedena osmihodinová doba pracovní. Byla odůvodňována tím, že delší práce než jest osmihodinová působí u námezdně pracujících únavu, že při delší době pracovní již neroste pracovní výkonnost, a že osmihodinová doba pracovní odpovídá starému požadavku vyjádřenému: třikrát osm, t. j. osm hodin práce, osm hodin spánku, osm hodin odpočinku, vzdělání, rekreace.

Požadavek čtyřicetihodinové doby pracovní se odůvodňuje tím, že práce jest málo, že toto málo práce nutno rozvrhnouti do kratší doby pracovní, aby se mohlo zaměstnat více pracujících. Ale ještě není toto zkrácení pracovní doby uskutečňováno, a již slyšíme, že bude nutno pracovní dobu zkrátiti ještě více, na 36 hodin, aby se zaměstnalo více dělníků. Nebude dlouho trvati a budeme čísti o požadavku 24 hodin pracovní doby.

Technika, technika výrobní dělá milové kroky, zatím co sociálně-politická opatření, která se mají vyrovnati s důsledky technisace výroby, dělají jen malé a namáhavé krůčky. Jsou lidé, kteří říkají: nemůžeme-li se vyrovnati s tímto rychlým tempem techniky, nezbude nic jiného, než zvolnit tempo techniky. K tomu na př. směřuje návrh na zavedení dávky, daně z racionalisace. Jest to návrh příznačný, ale návrh, který sotva má naději na uskutečnění. I snahy, aby při veřejných pracích bylo omezeno používání strojů, aby se zaměstnalo více lidí ruční prací by zasluhovaly rozboru. Jest na př. pravda, že vyloučili-li se při zemních pracích stroje, který dovede rváti celé velké kusy země, zaměstná se mnoho lidí tím, že namáhavě motykou a rýčem budou dělat totéž, co by lehoučce, rychle dělal stroj. Získá tím celek, když dá práci, kterou by lacině provedl stroj, provésti desítkám dělníků? Jest pravda, že se tím mnoho lidí zaměstná. Ale při použití strojů by se mnoho ušetřilo a právě peněz takto ušetřených bylo by možno použití zase ku provádění jiných prací, při nichž by se zaměstnalo mnoho lidí, byť i vedle strojů.

Právě vývoj techniky ukazuje, že společenský rozvoj pokračuje daleko rychleji, než naše nadání tento vývoj zvládnouti. Řešení jest tím obtížnější, že nestačí míti jen přesný plán, podle něhož by se měla společnost organizovati, ale že tato organizace jest otázkou moci. Ti, kteří mají dobrý plán, nemají moc, aby jej provedli, a ti, kteří mají moc, používají ji k tomu, aby udržovali stav, který jest bez ohledu na to, že jest to stav pro celek státní a široké vrstvy škodlivý. Technik ve své pracovně jest pánem materiálu, s kterým pracuje. Jinak jest tomu u těch, kteří vědí, jakou organizaci by lidská společnost potřebovala. Nemají k tomu moci. Vývoj ovšem pracuje pro ně. Různé ty pojmy, které stále čteme: organizace výroby, řízení hospodářství, plánovitě hospodářství, dirigované hospodářství, regulované hospodářství svědčí o tom, že přesvědčení o celkové regulaci hospodářského života stává se stále obecnějším.

V. G.

Šofér gentleman a jiné atrakce

Máme již dlouho na srdci těchto pár řádek, k nimž nám tak často dává příležitost denní tisk. Naposledy to bylo, když nám „České Slovo“ ve svém ranním listě předestřelo kursivu „Momentka z ulice“. Její stručný obsah je asi tento: Autor kursivky jde pozdě večer po Václavském náměstí a kupuje si od kamelota za korunu plánek Prahy. Nemá korunu, platí desetikorunou a čeká, až mu prodáváč, který neměl drobné a

šel desetikorunu někam proměnit, přinese 9 Kč zpět. Mezitím co kamelot odběhne, ujasní si, že naléti někomu, kdo se s jeho desetikorunou již nevrátí. Odchází, když v tom týž kamelot uděchaný přiběhne a vrací mu na dlaň 9 Kč. To dopisovatele pohnulo k těmto řádkům: „Stál jsem, jako bych spadl z měsíce. Bylo to cosi neuvěřitelného, ten chlapec, který mohl lehce pláchnout, a on se zatím vrátí s 9 Kč...“

Tedy, kdyby šlo jen o tento článek, odpověděli bychom panu autorovi, že je to sice hezké vyrábět články, které jsou tak cituplné a mají zřejmě vyrábět životní optimismus, ale řekli bychom mu také, že ten kamelot je mnohem lepší obchodník, než za jakého jej má, poněvadž žádný kamelot, ať prodává na Václavském náměstí cokoliv, není tak ubohý, aby mu stálo za to seznámit se pro 9 Kč s policejním ředitelstvím a po případech s kriminálem, ani ne tak hloupý. Udělat to jednou, to nemá význam. Udělat to dvakrát, to znamená změnit, po příp. dobré stanoviště. Udělat to třikrát, znamená mít teprve 27 Kč a býti hotov s existencí kamelota na Václavském náměstí, jež v hodnostních třídách pouličních prodavačů neplatí právě za nejnižší. Kromě toho můžeme ujistit pana pisatele, že to, co mu jakožto naprostá kuriosita zavadalo příčinu k téměř čtyřicetirádkovému sloupku, není prázdná kuriosita, nýbrž že se to děje ne desetkrát, ale stokrát na všech ulicích města Prahy a že snad každý kamelot kupujícímu spolehlivě opatří drobné, jen aby udal svoje nedrahé zboží. Rozhodně — a tím můžeme zakončit, pokud jde o „Momentku z ulice“ — to o co v ní běží, není ničím neuvěřitelným, proč by bylo třeba tvářit se spadlým s měsíce, nýbrž pravidlem. Ale když už jsme u tohoto tématu: jednou mělo — nevíme zda „České Slovo“ či jeho „Večerník“ — mezi denními zprávami tučně vtištěnou glosu, v níž asi stejným způsobem jako onen kamelot byl vylicen jako naprosto neuvěřitelný zjev laskavosti a dobrého srdce elektrikář, který, tušíme, že dokonce na konečné stanici, pomohl z tramvaje a snad i přes ulici ženě, která, ať již pro vysoký stupeň těhotenství nebo z nějakého jiného důvodu nemohla sama vystoupiti z vozu. Nechápe pisatel, že zvláštní novinářské vypíchnutí této samozřejmosti musí se nepříjemně dotknout ostatních stejně slušných elektrikářů.

„České Slovo“ a listy přidružené si libují v takovémto glosování toho, co se děje na ulici, ale — jak nevhodný to způsob. Vždyť přečteme-li si za sebou několik takových článků, musíme být přesvědčeni, že žijeme tam, kam nás dříve než tento nejčestější tisk lokalisovaly snad jen zahraniční listy nejprotičestějšího ražení, totiž v džungli obydlených divochy! Na štěstí se pisatelé glos, s nimiž polemizujeme, myli. Ten laskavý průvodčí tramvaje je stejně pravidlem jako onen poctivý kamelot. Dělati ze samozřejmosti zásluhu, je největší psychologicko-pedagogickou chybou při výchově dospělých. A v největších rozměrech se této chyby dopustil ten, kdo založil ve zmíněném tiskovém koncernu soutěž „Šofér gentleman“. Snad jako nápad sám o sobě by tato soutěž nebyla ani tak špatná, konečně, vždyť odměňujeme (a to ovšem nikoli vždycky) i zachránce tonoucích, proč bychom neodměňovali zachránce přejetých, ale podávat to stejným způsobem jako nám byly předestřeny zásluhy onoho elektrikáře a poctivosti onoho kamelota, je velikou chybou výchovnou. Listy zmíněné skupiny mají vůbec velikou zálibu v otiskování fotografií ať jde již o nějakého toho mazlíčka rodiny, nebo juniora, který si v Zadní Lhotě stěhl za 2 roky 50 branek, do toho konečně ani nám ani komu jinému nic není, ale budiž nám prominuto, že nám nemůže být lhostejna výroba prominentů, kteří jsou vyráběni z těch, kdo někde na silnici půjčili někomu 2 litry benzínu nebo někoho zadarmo pár kilometrů svezli, anebo odvezli do nemocnice někoho, koho jiný přejel. Bohužel jsme neměli času podrobně studovat vše, co přinesla tato soutěž, pamatujeme se pouze, že když jsme jen očima zabloudivi na text pod takovou fotografií, že se nás zmocnil stud nad tím, jak negentlemanlike se svým materiálem zachází redaktor, který se povýšil na objevitele gentlemanů.

Připouštíme rádi, že jsou věci, které v tomto oboru si zaslouží zmínky v novinách v různých těch „následování hodno“. Také se obdivujeme nezaměstnanému chudému člověku, který najde pár set korun či víc nebo nějaký šperk a nalezené vrátí, ale dáváti punc neuvěřitelnosti a svatozář mimořádné zásluhy tam, kde jde o samozřejmost, máme mírně řečeno za nemístné.

Red.

politika

F. Peroutka:

Loďka kamsi došla

Osudem házen, sem tam šel,
sto začal, nechal věci,
tvá loďka byla bez vesel
a došla kamsi přeci.

J. S. Machar, báseň „Moudrost pod-
zimku“ v „Poledním listě.“

Ze všech známých mužů sleduje J. S. Machar nejbedlivěji, co se kde o něm nebo proti němu napíše, a zřídka co nechá bez veršované odpovědi. Snad ani otázku hodnoty těchto a jiných jeho nynějších veršů nemůžeme nechat zcela stranou, ač by tak bylo lépe, aby se spor zbytečně nerozšiřoval. Ale snad je i v tom součást celého problému. Obávám se, že literární historie bude mít Macharovi velmi za zlé, že nedovedl v pravý čas umlknout, jako to ve vzácné kázni a sebepoznání dovedli Bezruč a Březina, a že donutil publikum, aby dopodrobna sledovalo trapný děj upadající tvůrčí síly.

„Hana zakousla se do násadky,
hned však odtrhla ji, neboť slečna
několikrát už jim připomněla,
že to zlozvyk.“

To jsou typické verše z poslední Macharovy knihy „Filmy“, to není náhoda ani nedopatření. Téměř není možno to čísti bez zachvění: jak dokonale vyprchala poetická šťáva z tohoto poety! Jaká to tragedie! Básník, který takto píše, musí cítiti, že se šíří propast cizoty mezi ním a dnešním čtenářstvem a musí býti už také z tohoto důvodu nespokojen.

Ale to není naše dnešní téma. Machar v politice je právě tak velký problém jako Machar v poesii. Josef Čapek napsal do „Přítomnosti“ o něm krátkou poznámku a J. S. Machar odpověděl: Proč do mne bije? snad proto, že je to dnes móda? Nezdá se, že by byl Čapek do Machara bil. Konstatoval prostě, že Machar stojí dnes jinde, než kdysi stál, a že, jakkoli velký je to obrat, nepodal o něm veřejnosti žádného vysvětlení. Jaký obrat to jest, víme všichni: přítel Masarykův stojí v protimasarykovské frontě; krutý nepřítel řvoucích vlasteneckých hrdel dal se mezi ně; bijce politických kupčičků přidal se k p. Stříbrnému. Avšak přes toto vše Machar ku podivu necítí, že to vzbuzuje úžas, domnívá se, že jen móda velí o něm psáti, necítí, že by bylo třeba rozšířit „Konfese literáta“ o důležitou kapitolu, vyložit, jak a proč došel k jinému poznání, jak k přesvědčení o falešnosti svých dřívějších ideí. Dokud to neučiní, zůstane záhadou a mnozí budou se pokoušet záhadu tu rozluštit, i když ho to obtěžuje. „Tvá loďka byla bez vesel a došla kamsi přeci.“ Tot vše, co se dovídáme. Byl kdesi, nyní je také kdesi, cosi nebo kdosi ho pohnulo, aby odkudsi se obrátil kamsi. Také nám se zdá, že loďka opravdu byla bez vesel, že jen byla unášena jakýmsi proudy k jakémusi ostrovu, a když se lodník, který v ní seděl, rozhlédl, spatřil, že na břehu sedí Jirí Stříbrný a kroutí si kníry. Sto ze sta bývalých ctitelů Macharových a devadesát ze sta jeho znalců bylo by se vsadilo, že se za každou cenu bude snažit uniknout z tohoto prostředí, a byli by prohráli svou sázku. Kdyby byl soukromou

osobou, nikomu by do toho nic nebylo. Ale není jí a nechce jí býti. Proto, jako každý veřejně působící člověk, který píše proto, aby lidi poučoval a naváděl je k určitému způsobu jednání a myšlení, musí být přístupen otázkám po původu svého přesvědčení.

Může ovšem říci, že raději mlčí — ze šetrnosti. Ale i kdyby se rozhodl mluvit, pochybuji, že by svůj obrat vysvětlil úplně. Mohl by třeba dokázat, že mu bylo ukřivděno osobně. Ale ani ti, kdo by mu to uvěřili, nepochopili by ještě, proč by se k vůli tomu změnil ideově. Řekli by: dejme tomu, že vy a nějaký váš přítel jste kdysi něco společně prohlašovali za pravdu; dejme dále tomu, že přítel vám potom ublížil; nemůžeme však už dát tomu, že jen pro tuto křivdu pravda už není pravdou a černé už není černé.

Historie tohoto ublížení nebo této křivdy je každému aspoň v hrubých rysech známa. Za Rakouska zněl čestný titul Macharův: básník frondeur. Když zápas o svobodu byl ukončen ustavením československého státu, pochopil Machar, že věc, za niž bojoval, vyžaduje nyní konec frondeurství, že buřičství by bylo málo, že ve svém se musíme chovat jinak, než jsme se chovali v cizím. Byl ochoten odložit meč a chopit se pluhu, dát své jméno i své schopnosti do služeb konsolidace, postavit se na místo, kam mu bude přikázáno, třeba i úřadovat, třeba i už nepsat. Čestné i nesnadné to rozhodnutí pro básníka. President Masaryk pro něj vyhlédl místo generálního inspektora armády: chtěl tam mít svého důvěrníka, někoho, kdo by mu pomáhal tradici monarchistické armády přebudovat na demokratickou. Machar se nejdříve zdráhal; toto prostředí se mu zdálo příliš vzdálené; šel tam nakonec jen z pocitu povinnosti. „Poroučíš?“ ptal se. „Poroučím,“ slyšel. Poslechl tedy. V úřadě bylo mu prodělati všechny trpké zkušenosti, jimž je vystaven každý veřejně působící člověk. Bili do něj sociální demokraté, protože byli antimilitaristé („Právo lidu“ po jeho odchodu napsalo: „Machar byl vlastně stíhán proto, že vojna je vojna“ — pozdní doznání, že byl stíhán nespravedlivě), bili do něj národní socialisté, protože byli zapleteni do složitých osobních intrik v ministerstvu národní obrany, mládež ho nechápala a posmívala se mu. Můžeme beze všeho přiznati, že se mu křivdilo, často hrubě a drze křivdilo, a že byl lepší než ti, kteří nyní nad ním zasedali na soudnou stolicí. V knize „Pět let v kasárnách“ otiskl Machar přesvědčivou sbírku žurnalistických podlostí, které o něm byly sepsány. Může-li však jen toto muže tak obrátiti k trpkosti? Jiným nebylo o nic méně snášení útrapy, jimiž je náš veřejný život bohat, a přece se k vůli tomu ve svých názorech neobrátili tak o všechny stupně, které existují, jako J. S. Machar. Na př. o Benešovi bylo napsáno jistě daleko více podlostí. K jaké filosofii by se asi on musil nyní hlásit, kdyby dal tím na sebe tak působit? Patrně k nejčernějšímu nihilismu. Musíme i u Machara hledat jiné vysvětlení než tuto objektivní skutečnost, kterou jiní lehčeji snášeli. Snad jest jeho povaha méně odolná, snad byl ještě něčím nadto citelně zasažen. Víme, co by to mohlo být. Domnívá se, že byl v rozhodné chvíli opuštěn Masarykem. Ví sice, že na jeho odchod z úřadu generálního inspektora naléhali vojáci, ale zazlvala patrně, že ho president dosti nechránil, že se nenamáhal ho odvrátit od demise, nýbrž že ji hned přijal, jakoby na ni čekal, aby se zbavil nepříjemností v armádě. Myslí, že muž, který mu poručil do toho úřadu jíti, měl potom

cítiti k němu více ohledů a nepropustiti jej tak lhostejně. Neznáme všechny důvody, které přiměly presidenta, aby se exponoval méně, než se mohlo očekávati podle starého přátelství, jež jej pojilo s Macharem. Připustme, že někdy bývá chladně věcný, skoro tvrdý, a že více pozoruje problém sám než osobu, která je s ním spojena. Dává někdy snadno padnout lidem, dospěje-li k přesvědčení, že nevyhovují. Je to ctnost, kterou by pochválili staří Římané, avšak mnozí Masarykovi spolupracovníci cítí se vedle něho neukojeni ve svých sentimentálních potřebách. Známe dávného bojovníka za Masaryka, který několikrát s lítostí, avšak s nepřestávající věrností odplížil se od jeho prahu. Machar není jediný ze starých prezidentových soupeřů, kteří necítily se u něho ovanuti oním teplem, ve které doufali. Dovedou však většinou věc, o níž jde, oddělovat od osobní stránky, která je sklíčuje. Neboť, kdyby tak nečinili, to by, pane, mohl vydávat Stříbrný krásné a mnohými jmény ozdobené noviny! Kdyby všichni měnili své politické přesvědčení podle toho, jak osobně pochodili na straně, ke které se hlásí, to by věru nastalo velké stěhování v naší politice, až by se nám v očích od toho mihalo, to by přibýlo loděk bez vesel, které jsou kamsi hnány! Věrnost věci má přetrvat i zkoušku osobního zklamání. V této zkoušce mužný charakter se zocelí, avšak nikoliv tak pevná a věčná, bolesti svého já stále ohledávající povaha se rozvrátí a dojde kamsi. Nucený odchod z generálního inspektorátu utkvěl v Macharově nervové soustavě jako šíp. Tehdy nastal počátek jeho generální proměny. Zatvrzele odporuje sblížovacím pokusům, které Masaryk od té doby několikrát podnikl: „byl zapeklitý, vzdoroval a vrtěl starou hlavou“, jak sám napsal o jednom starém českém tvrdohlavci. Přijme, poslouchá, mlčí. To by také byla jeho věc, neboť každý může cítit skutečné nebo domnělé zklamání v přátelství tak hluboce, jak je k tomu uzpůsoben; každý také může pro pošramocení své osobnosti býti rozhořčen podle toho, jak vysoko se cení. Avšak tak dokonalý obrat v říši ideové, jaký provedl Machar, není soukromou záležitostí. „Je nedůstojno duše vznešené rozšiřovati zmatek, který sama cítí.“ Také osobní rozmrzelost rozšiřovati a pro ni se tak nohama vzhůru postaviti není důstojno. Ovšem, děje se to, a mezi politickými tábory pohybuji se postavičky, putující od jednoho k druhému z osobních důvodů. Avšak snášíme to klidně jen u lidí menšího formátu, než jaký měl J. S. Machar. Zde nemůže se nedostaviti pocit zklamání.

Musíme pátrati po podmínkách, které to mohly způsobiti. Nemýlím-li se, jsou dvě: bytostný sklon k pesimismu a přecitlivělost, s níž se obrací ke všemu, co se hodnocení nebo postavení jeho osoby týká. Tyto vlastnosti vůbec se obyčejně spolu vyskytují, patrně se navzájem podmiňují; u Machara jdou spolu tak ruku v ruce jako u Schopenhauera. Vždy se v něm skrýval sklon k pesimismu. Ještě mlád píše: „Každá rozkoš na světě je důkazem, jak trapným, nudným, hořkým je tento svět, jehož jste se rádi upřímně zbavili, jak ničemným a prázdným je ten život, kde jste šťastnými téměř několik hodin, co necítíte jeho tíhu.“ Stáří — nikoho ze současných básníků pocit dostavivšího se stáří tak nevzrušil jako Machara — zvětšilo tento pesimismus skoro až do neslušnosti. Vše v Macharovi nyní vzbuzuje ošklivost jako v člověku se slabým žaludkem. Dává do veršů ten fakt, který sotva zasluhuje z básně-

ni, že se dámy potí a že je to hnusné. Jeho osobnost je uražena národem, je uražena Masarykem a nejvíce ze všeho, zdá se, je uražena stáří, jež je nejbezohlednější a nejnebezpečnější. To není dohad: s upřímností a subjektivismem, jež si zachoval, promlouvá o katastrofě stáří téměř na každé stránce svých nových knih. Odneste hodiny, které tak spěšně jdou, zakryjte zrcadlo! volá. Co má ještě říci světu? Nic jiného, než: marnost nad marnost. Vezměte jeho poslední knihu „Filmy“ a máte dojem, jako byste přihlíželi někomu, kdo v záchvatu zoufalství vzal klacek a všechno kolem sebe roztřískal, i věci, kterých si po celý život cenil.

„... Svlékněm
ten Život z blýskavých těch hávů
a zbudou síly tři, tři pouze.
Tož žaludek, jenž spojen osou
je s genitáliemi — kýváš? —
a kol té osy život lidstva
už miliony věků víří,
a vířit bude; třetí síla
hlad po moci je, touha vládnout,
mít něco, čemu poroučet lze,
co po případě týrat možno,
pes, dítě, žena, otrok, národ“.

Vymyslí si případ muže, který raději jde do blázince, než aby žil mezi lidmi:

„... Hnus mě škrtí,
když na svět myslím. Všecko, všecko
jsem nechal v něm. Leč nelituji.
Jen obílené smutné hroby.“

Jestliže mu už zbývá jediné poetické poselství světu: žít v blázinci je méně hnusné než venku —, jestliže tak malomyslně a bez chuti nazírá na první i poslední věci člověka, jak by se v této generální katastrofě citů a životní vůle mohl zachovat zdravým jeho vztah k politice? V tom, že J. S. Machar přes svou minulost píše nyní do listů p. Stříbrného, je stejný nihilismus jako v jeho verších. Je-li vše marno, pak už snad rozhoduje jen to, kde člověka zatím nejméně urazili. Neboť osobní rozbolavělost Macharova není o nic menší než jeho rozbolavělost metafysická. Zajisté, život vůbec je strašný, ale oč nepříjemnější ještě je, když v dubnu r. 1922, jak si výtečně pamatuji, napsalo o mně „České slovo“ to a to, a když v září roku 1923 uveřejnily o mně „Lidové noviny“ posměšek! Machar pečlivě schovává vše, co o něm bylo napsáno, místo aby to hodil do ohně, jak by se slušelo na muže, který musí být připraven na to, že ho na životní cestě potkají také nepříjemnosti. V knize „Pět let v kasárnách“ na celých stránkách znovu otiskoval, co kdysi o něm napsalo „České slovo“ nebo „Právo lidu“, a čtenáři se ptali, není-li škoda tak krásného papíru na tak nicotné citáty. Tak tu nyní stojí, takový pesimismus v hlavě a takové citáty v kapse. Souhrn příčin je uzavřen. Loďka kamsi doplula.

V našem veřejném životě, zejména v naší literatuře nikdy nebylo mnoho mužných charakterů. Machar vzbuzoval dojem, že je jedním z nich. I na jeho poesii bylo vždy patrné, že ji dělá muž — vzácné to slovo. Jak příznivě se odlišoval od papírovosti ostatní naší literatury! Zachovával si vždy onu tvrdou jasnost formy i citů, jež je neodlučitelná od mužnosti. Nedomníval se, že muž se musí stát dítětem nebo něčím blízkým ženě, chce-li se věnovat básnictví. Vždy jakoby ryl do ocele. Avšak právě jako vzor muže Machar nyní zklamal. Zachoval se jako vrtkavý lyrik. Nevydržel. Už před lety jsme o něm zde napsali, že

muž se nemá ničit ani pro jednu ženu ani pro jednu křivdu. Nezbyvá než to opakovat. Machar sám vždy vykládal, že nevydržet je téměř základní vlastností české povahy. Jeho „Suchý žal“ všichni znáte. Napsal to i v próze: „Kardinální naše vlastnost: vzplánout jako sláma, házet světlem a jiskrami do všech koutů a za chvilinku ležeti jako chvějící se troud, jež potom každé zavanutí větru rozmetá.“ Sám věru nečiní z tohoto pravidla, jež sám stanovil, žádnou výjimku. Po patnácti letech samostatnosti jeví se býti troudem ze všech nejtroudovatejším. Už bylo jednou v české literatuře o jiném básníku napsáno: i přišla bolest a shledala básníka malým.

Josef Teichman:

Otec německého aktivismu

(K osmdesátinám Franze Křepka.)

Trochu vývoje.

Směr politiky občanského tábora našich Němců po převratě určovali dva povahově i programově rozdílní mužové: Franz Křepka, vůdce německých zemědělců, a dr. Rudolf Lodgmann, představitel německých radikálních nacionalistů. Že se tito dva politikové vůbec sešli na společné taktické a zčásti i programové základně, a že s počátku mezi nimi nebylo zvláštních rozdílností, to třeba přičísti na vrub vlivu doby, kdy se to stalo. První známku této dohody možno datovati již dnem 7. května 1920, kdy v pražském německém kasinu došlo k poradě o utvoření Svazu občanských poslanců německých.

Ale již zde, při této poradě, můžeme takřka hmatat, jak se Lodgmann mýlil, když se již domníval, že jeho negativistické směrnice budou přijaty jako program připravovaného Svazu. Ukázalo se totiž, že jeho sen po jednotném Svazu německých poslanců nemá vyhlídky do budoucna. Neboť náleželo ke Křepkovým politickým vlastnostem, že již zde se nejprve obezřetně ohlédl, jaké výhody může Lodgmannův Svaz pro německé zemědělce vydobýti. Křepkův „Bund der Landwirte“ totiž již od dubna 1919 těžce nesl některé zásady zákona o vyvlastnění půdy. Pro Křepka samého pak to bylo jistě utrpení, že se na to vše — vlivem nesmyslného gesta německého vedení po převratě — musil dívat se založenými rukama. Něco takového se již nikdy nesmělo opakovat. Na neštěstí Lodgmann byl svým negativismem tak oslněn, že se nijak netajil programem, který si pro nastávající boj s československou většinou ve sněmovně připravil. A to pro muže rázu Křepkova bylo málo, vlastně: nic. Němečtí zemědělci nemohli a nesměli býti negativisty, když na půdě tohoto státu měli své usedlosti, své reálné zájmy, pro něž musili chtít nechtět pracovati. Křepka musil býti tedy jistě velmi zklamán tím, co Lodgmann chtěl a navrhoval, a proto ještě v poslední chvíli mu zcela otevřeně naznačil, že Svaz může s německými zemědělci počítat toliko ve věcech hájení národních zájmů, ale v hospodářských otázkách že si chtějí i nadále zachovat volnou ruku.

Křepka - radikál.

Zdá se, že Lodgmann tehdy správně neodhadl rozsah této Křepkovy podmínky, která jeho Svaz velmi ohrozila. Je nepochybné, že čekal, že Křepka a jeho strana budou až příliš hluboko strženi do víru národnostních zápasů, aby jim ještě zbyl čas vymoci něco ze svých hospodářských postulatů. Tato jeho domněnka byla pak posílena i faktem,

že Křepka ve sněmovně se skoro nijak nelišil od ostatních německých nacionalistů. Vždyť to byl právě Křepka, který již ve schůzi dne 2. června 1920 vystoupil s protestem proti předsedovi sněmovny, že volal Lodgmana k pořádku za slova, že němečtí poslanci neuznávají zákonů usnesených nezvoleným revolučním Národním shromážděním. A s Křepkem bylo pak možno počítat i při všech ostatních okázalých vystoupeních německých poslanců, kdykoli si Lodgmann přál, aby jejich hlas v pražské sněmovně byl slyšen i v zahraničí, kam dosud směřovaly všechny jeho naděje na obrát poměrů v republice. Tak tomu bylo již ve schůzi 10. června, kdy Křepka jménem Svazu prohlásil:

„A já vám říkám, že 4milionový německý národ a i všichni ostatní národové tohoto státu nemohou a neustoupí od svého stanoviska, dokud vy nepřijдете jim vstříc od vládního stolce nejen s pouhými řečmi, nýbrž se skutečností... Vše ostatní, co jest zde mluveno pro a proti, je mlácení prázdné slámy. Zde jest třeba přinést obět, pánové, a jako kdysi Luther přibíl na zámecký kostel ve Würtemberku onu těsi, tak bych chtěl i já vám přibít na vnitřní straně sněmovny onen nápis, který byste měli před očima. Jedno jediné slovo vám všechno řekne. My jsme je nestvořili, je vynalezeno od oněch mocných, jimž i vy děkujete za uskutečnění svého dlouholetého snu o svém státě. Je to: *Zadostiučinění!* Nebo nejste nám, německému národu v tomto státě, povinni zadostiučiněním? Neznásilňovali jste po celou dobu naše úřady, města, naše obecní zastupitelstva a naše obecní úřady?“

Tak mluvil Křepka a jeho jméno čteme na všech interpelacích, jimiž Lodgmann záměrně útočil na samé kořeny „tohoto násilného státu“. Křepka byl také jeho největší oporou a možno říci autoritou. O sobě Lodgmann dobře věděl, že se nejednou a těžce kompromitoval i v očích oné mezinárodní společnosti, na jejíž zásah ve prospěch Němců spekuloval, ale Křepka? Křepkova pověst byla bezúhonná. Křepkovými ústy bylo možno žalovat, dokazovat, bouřit.

Ovšem, jsme dalecí myšlenky, že Křepka, i jako nacionalní radikál, nemyslel svou věc poctivě. Ale co bylo hnacím perem této jeho nacionálně-radikální činnosti, to nemělo již teď s Lodgmannovým negativismem docela nic společného. Vždyť co Křepka tak příznivě odlišovalo od romantického Lodgmana a v čem se již rýsovaly příčiny jejich pozdějšího rozkolu, to byl jeho nezmarný pozitivismus. Nechtě všichni kolem něho vykládali, že je škoda každého slova pro spolupráci Čechů a Němců v tomto státě, Křepka se tím nedal lákat. Nepodlehil ilusi Lodgmana a ostatních, že tento stát ještě projde mnoha převraty a změnami, a že o jeho existenci tedy netřeba reálně uvažovat. Tak dalece Křepka nešel. On, založením naprostý pozitivista a to i tam, kde zatím pozitivismus byla snaha když ne beznadějná, tedy aspoň velmi vzdálená, již v prvních svých projevech ve sněmovně vztáhl ruku po podílu na moci ve státě a chtěl pracovat:

„Pan ministerský předseda zve ve své vládní řeči k účasti na státních záležitostech, na jednáních vládních. Kolega Seliger ve své řeči řekl, že to není otázka aktuální. Já se však nevyhýbám pravdě. Účast na moci a vládě je aktuální vždy a pro každý národ.“

Když jen s tímto výrokem srovnáme soudobé projevy Lodgmannovy, sotva nám ujde skutečnost, že Křepka je sice ještě v táboře radikálních nacionalistů, ale že i tento jeho radikalismus již dostává svou zvláštní a Křepkovi příznačnou podobu.

Na cestě k aktivismu.

Křepkův uvědomělý odklon od Lodgmannovy negativistické politiky byl potom čím dál tím víc zjevný. Neboť mohl-li se vůdce německých nacionalistů spokojiti jen se slovní

činností, pro německé zemědělcé to bylo málo vítané již proto, že tento v celku bezobsažný radikalismus jejich stavovské zájmy již v lecčems citelně poškodil. Německým zemědělcům pak jen stačilo, aby srovnali politicko-hospodářské výhody svých českých kolegů se svými, a naráz si udělali jasnou představu o tom, zda dosavadní politika Svazu je pro ně dobrá čili nic.

Pro Křepka osobně pak musil být Lodgmannův halasný radikalismus jen na obtíž. Mohl-li se s ním jakž takž sejít po převratě, mohl s ním jít jen až do chvíle, kdy nebylo zcela jisté, že existence tohoto státu je mezinárodně i fakticky zajištěna. Ale jakmile poměry se ustálily, bylo pro Křepka již příkazem nutnosti, aby provedl bezohlednou revisi své dosavadní politiky a přizpůsobil ji skutečnosti.

Došlo k boji, který svým namnoze skandálním průběhem pak otrásl posicemi dra Lodgmana v německém táboře. Křepkovo neočekávané vystoupení pro aktivní práci bylo raženo ostře a bez kompromisů. Křepék, snad že pochopil, že bylo ztraceno příliš mnoho času, nyní naléhal na rozhodnutí a sám byl první, jenž pro novou orientaci německých zemědělců všude vystupoval. Lodgmann se proto marně namáhá, aby ještě v poslední chvíli zabránil rozbití své politické koncepce, jejímž byl Svaz poslušným aspoň představitelem. Ale Křepék již ustoupiti nemohl. Rázně odmítl, a tu Lodgmann navrhuje rozpuštění Svazu. Měla to být jeho poslední hrozba před bojem, na který se také již chystal, a bylo podivné, že Křepék před ní na okamžik couvl. Snad že se lekl představy, že Lodgmann této záminky použije, aby ho obvinil z viny na rozkolu v německém táboře, trval na zachování Svazu. Ale Lodgmannova prudkost rozhodla. Nemohl-li Svazu i nyní užívat jako svého štábu pro akce německo-nacionální strany, neměl na něm více zájmu a dočlil jeho rozpuštění.

Tím však také uvolnil poslední pouto, jímž byl Křepék a jeho strana k němu aspoň formálně vázáni. Od této chvíle můžeme již pozorovat Křepka v čele samostatné politické koncepce, jejímž základem bylo, domoci se stůj co stůj podílu moci ve státě. Zbavení všech závazků, které Svaz německým zemědělcům ukládal, mohl teď Křepék společně se Spinou bezohledně odhaliti pochybné zásady Lodgmannovy politiky a to hlavně ve městech, kde Lodgmann dosud požíval pověsti neohroženého bojovníka za národní práva. V Křepkově a Spinově podání se ukázala jeho politika jako hlavní příčina všech proher, s nimiž se Němci až dosud setkávali. V Karlových Varech pak Křepék již přímo prohlašuje, že němečtí zemědělci jsou odhodlaní přivrženci aktivní práce, a to proto, že jen tímto způsobem mohou vybojovat všechno, co Lodgmann zatím jen slíboval. „Politika je moc a ne hraní na válku, jak to chce strana německo-nacionální,“ pravil.

Odtud potom byl jen krok k založení „Německé pracovní spopolitosti“, kteréžto politické seskupení Křepék vyvolal k životu dne 29. října 1923. Společně s německou stranou křesťansko-sociální a německou stranou svobodomyšlnou určili si za program dobytí autonomie pro Němce a to na půdě parlamentní. Pro Lodgmana byla to pak poslední výzva, aby po tomto „nemorálním“ prohlášení „vsadil všechno na kartu zkázy státu, který Němci nikdy neuznají“. Ale to také byl již počátek konce Lodgmannovy politické kariéry. Neboť zápas mezi negativismem a aktivismem byl již rozhodnut. Zatím co Křepék a Spina svým krajanům ukazovali, oč snadnější a také výhodnější bude kladná pozice Němců ke státu, v němž žijí a s nimiž jsou také nerozlučně spojeni, Lodgmann, propadaje se čím dál tím víc v romantické uvažování o posici Němců v republice, náhle neváhal prohlásiti,

že je — b e z n a d ě j n á. Podle jeho přesvědčení bylo již všechno ztraceno. Osud Němců mohl být řešen jen pomocí zvencí, při nějaké katastrofě, která by zachvátila celou Evropu . . .

Volby v roce 1925 pak daly pádnou odpověď na otázku: Lodgmann nebo Křepék? Byl to zápas velmi krutý a, možno říci, že Lodgmann proti politickému odpůrci užil zbraně nad svůj obyčej sprosté. Jeho politický zlom je pro věčné časy zobrazen v pověstném letáku „Šlyš, německý sedláku!“, v němž Křepka obvinil ze zločinu podvodu a zločinu proti mravopočestnosti. Ale Křepkův aktivismus tím pohřben nebyl. Byl to právě Lodgmann, který se musil po této bezpříkladné vojební kampani jako politik a představitel negativismu poděkovat.

M a s a r y k — Š v e h l a — K ř e p e k.

Vítězství Křepkova politického aktivismu má na první pohled podobu dobře uváženého boje proti odpůrci, který krok za krokem ztrácí odvalu. O Lodgmannovi můžeme říci, že hlavní příčinou jeho porážky byly slabé nervy.

Nebude zbytečnou otázkou, co způsobilo, že Křepék dosti brzo již bezpečně si uvědomil, že jen na půdě tohoto státu lze pro věc Němců s úspěchem pracovat, a že bez jakéhokoli dojetí ztratil politiku, v které se jen krátký čas cítil spokojen. Domnívám se, že hlavně tento moment Křepkova obratu je věcí politické historie, třeba fakta, která by se měla pro toto zjištění uvést, ve skutečnosti neexistují. Ale přes to všechno nejsme zase tak docela bez představy a dokumentů, jak byly v našem politickém zákulisí budovány první počátky německého aktivismu a zejména k d o s e o t o zasloužil.

Prvním dokladem o tom nám může býti pokyn presidenta Masaryka ministru vnitra Švehlovi. Masaryk hned na počátku existence státu upozorňoval Švehlu na národnostní poměry v republice a přál si jejich smírného řešení. Že se pozornost těchto dvou mužů obrátila především ke Křepkovi, bylo přirozené již proto, že i Křepkův radikalismus měl v sobě vždycky dosti místa pro pozitivní práci ve státě. Byl to přece on, kdo ještě před rozchodem s Lodgmannem prohlašoval, že Čechové a Němci musí nejprve zasednouti k zelenému stolu a že se musí jako rovní s rovnými dohodnouti o všem, co je rozděluje. Byla-li v mnohých českých stranách tato Křepkova výzva přijímána s nedůvěřivými, ne-li s odmítavými pocity, docela jinak ji chápali Masaryk a Švehla. Pro Švehlu pak to musila býti nabídka jistě velmi svůdná, protože síly jeho politické dovednosti nemohlo býti lépe využito než právě zde, u zeleného stolu, kde Švehla nakonec vždycky vyhrával, ať už jako politik nebo jako člověk. Opřen o Masaryka, jehož přátelství s Křepkem se datovalo již z dob vídeňských, tím otevřeněji mohl s Křepkem jednat, a Křepék, poučen výsledky svého předchozího radikalismu, měl nyní na vůli se rozhodnouti pro jinou orientaci.

Ministr Spina po letech vzpomněl těchto porad a přímo řekl, že „bez jakékoli pochybnosti anály dějin budou moci připisat presidentu Masarykovi hlavní zásluhu na tomto vývoji a také mu ji připíše“. Toto svědectví je pak tím významnější, že později, když došlo k utvoření česko-německé vlády a odpor jisté části veřejnosti byl vystrídán velebením tohoto státnického činu, vyskytlo se několik politiků, kteří si tuto zásluhu přičetli na vrub své politické dovednosti. Ale sám Masaryk považoval v příhodné době za nutné říci, jak to ve skutečnosti bylo. Mám na mysli jeho blahopřejný dopis pětasedmdesátiletému Křepkovi. Masaryk v něm pozdravuje svého druhu právě vzpomínkou na jejich práci ve společných

poradách o možnostech a cílech německého aktivismu, a to již v době, kdy se u nás tato možnost přikře odmítala a její hlasatelé byli v obou táborech za to kaceřováni. Tedy sám Masaryk se tu hlásí o podíl na tomto díle.

Z á v ě r.

Křepek, dnes osmdesátiletý muž, může se s uspokojením ohlédnouti na svou práci, kterou vykonal ve službě společné státní myšlenky. Ve chvíli, kdy dílo česko-německého do-rozumění bylo dovršeno vstupem zástupců německého lidu do vlády, odevzdal vedení politiky do rukou svého mladšího přítele a spolupracovníka dra Spiny, a po čtyřech letech odešel do politického soukromí. Tím ovšem není řečeno, že Křepek se vzdává veškeré politické práce. Neboť již proto, že své dílo nikdy nepovažoval za dokončené, dovedl vždycky včas a na pravém místě pozvednouti svůj hlas vůdce selského lidu, a tento hlas byl vždycky slyšen. Stačí vzpomenouti jen jeho projevu v „Deutsche Landpost“ v září 1932, „Mein Standpunkt“, aby bylo zřejmo, že Křepek, kdyby toho bylo třeba, by neváhal znova zasáhnouti do boje pro aktivismus — tenkrát proti negativismu hakenkrajclerů, který přecházel k útoku. Musil by tak učiniti i proto, že jeho dílo nebylo dítkem náhody, nýbrž uvědomělým úsilím vůdce německého selského lidu zajistiti mu klidnou budoucnost. Po této stránce je Franz Křepek v našich politických dějinách postavou historickou.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž :

Proč se nám vede tak špatně

(Čili: obraz bídy evropského obchodu.)

Nejnápadnější hospodářské změny, které od r. 1929 prodělala Evropa, jsou patrné ve výměně zboží mezi jednotlivými státy Evropy i mezi celým evropským kontinentem a ostatním světem. Státy, jichž zahraniční obchod se zmenšil „pouze“ o 55% proti r. 1929, jsou pokládány za šťastné, protože zahraniční obchod většiny evropských států poklesl o dvě třetiny anebo dokonce o tři čtvrtiny rozsahu, který měly r. 1929, v nejlepší době hospodářské prosperity. Jenom státy s přístupem k moři, s převážně zemědělským hospodářstvím a se zahraničním obchodem nevalného rozsahu, který v jejich národním hospodářství hrál nevelkou úlohu a ve světovém obchodu činil jenom zlomek procenta, patří do této kategorie „šťastných států“, jejichž zahraniční obchod se zmenšil o 55% na 45% jeho rozsahu z r. 1929. Jsou to Rusko, Rumunsko, Finsko, Litva, Norsko a Portugalsko. V další skupině je průmyslová Belgie a náhodou i Bulharsko s poklesem na 40—44%, kdežto značně průmyslové státy s rozsáhlejším zahraničním obchodem, jako Německo, Francie, Holandsko, Švýcarsko, Itálie a Dánsko, zaznamenávají zmenšení zahraničního obchodu o plné dvě třetiny. V předposlední skupině jsou Velká Británie a poloagrární státy, jež rovněž neměly větší podíl na zahraničním obchodu, který nepřesahoval několik málo desítek procent jejich celé hospodářské činnosti, jako Polsko, Estonsko, Jugoslavie, Albanie a Řecko, jejichž zahraniční obchod se zmenšil něco málo pod třetinu rozsahu z r. 1929.

Nejhůře dopadla poslední skupina států, mezi nimiž je bohužel také Československo, jejichž zahraniční obchod počátkem minulého roku činil právě jednu jedinou čtvrtinu zahraničního obchodu z r. 1929. Společníci v neštěstí jsou nám naši sousedé Rakousko a Maďarsko, což ukazuje, že jde tu skutečně také o speciální příčiny středoevropské krise a že spolupráce států dunajské kotliny by sama o sobě podstatně pomohla k zlepšení situace postižených. Stranou v téže skupině nejvíce postižených stojí Irsko, trpící hospodářskou válkou s Velkou Británií, osamocené Lotyšsko a bouřemi zmitané Španělsko, jež na obchodování nemělo v posledních pěti letech mnoho času.

Tak asi vypadá obraz soudobé bídy Evropy, pohlížíme-li na ni s hlediska obchodně-politických styků mezi státy. Je tedy naprosto zřejmé, že kdyby se výměna zboží mezi státy zvýšila, že by hned úměrně se snížila nezaměstnanost v takovém poměru, v jakém je podíl zahraničního obchodu k celku národního hospodářství každého státu. Toto měřítko je ovšem třeba stále míti na mysli, protože čím větší množství zboží nebo výrobků jakéhokoliv druhu stát vyváží k poměru ostatního množství výrobků, jež jsou spotřebovány uvnitř hranic státu, tím důležitější je pro něho zvýšení hospodářských styků obchodně-politických mezi jednotlivými státy. V této věci se ovšem odhady značně různí, protože jen málo v kterém státě je zavedeno přesné sčítání výroby. Ale je zřejmé, že pokles zahraničního vývozu vždy musí vysoce postihnouti Belgie, která vyvážela přes polovinu své výroby a nás, kteří jsme vyváželi hodně přes třetinu, někdy snad i polovinu, méně však už je poškozeno na příklad Německo a Japonsko, které při čtyřnásobném počtu obyvatel vyvážejí jen asi pětinu své výroby, o něco více zastihne každá obchodně-politická krise Velkou Británii, která vyvážela asi čtvrtinu a docela nepatrně však americkou Unii, jež vyvážela sotva jednu dvacetinu své úhrnné výroby.

Příjde zlepšení?

Pro posouzení vývojových směrnic světového a zejména pro nás zajímavého evropského zahraničního obchodu je také dosti důležité si všimnout vývoje zahraničního obchodu od počátku tohoto století až do r. 1929 a pak několika let krise do r. 1934. Tato vývojová křivka nás poučí přesněji o tom, zda můžeme v počínajícím roce doufat v podstatný přelom krise.

Na počátku tohoto století činil světový obchod co do rozsahu hodnoty, to znamená export i import dohromady, 82 miliardy marek, z nichž na Evropu připadalo 54 miliard marek. Rok před válkou už byla tato data dvakrát vyšší, tak intenzivně tehdy vzrůstala výroba a oběh statků. Světový obchod činil tehdy 160 miliard, z čehož připadalo na Evropu 98 miliard, čili podíl Evropy se proti počátku století zlepšil. Přišla válka a první léta poválečná nelze považovat za měřítko pro srovnávání vývoje, protože svět tehdy sotva stačil obstarat nejnásušnější potřeby a značná část států se zmítala v revolucích. Rok 1928 se po prvé od války zdál býti návratem k solidnímu vývoji blahobytu. Sice tu byla mračna v americké Unii, nejistota, co učiní Velká Británie se svými dvěma a půl milionem neza-

městnaných, záhadný vývoj nového řádu v Rusku, ale přesto vše připadalo většině lidí, že se vrací „normální poměry“. Tento výraz, nic neznamenající, naprosto nesmyslný, protože nelze říci, co jsou normální poměry, ovšem pro starší generaci znamená možnost návratu do dob, podobných předválečným časům. Naprostá pošetilost a sen prchavější než stínová hra na plátně biografů: nikdy se nevrátí pohádka let předválečných, jest nám hledat si štěstí jinde.

Rok 1928 nicméně ukázal, že světový obchod se vzpamatoval z válečné krise a stoupl proti r. 1913 o 74%, na 279 miliard marek, při čemž podíl Evropy činil 147 miliard marek. Evropský obchod stoupl tedy proti poslednímu roku před válkou méně, než světový průměr, neboť vykazuje zvýšení o pouhých 49%. Tu už je po prvé vidět, že

Evropa přestává hrát vůdčí roli ve světovém hospodářství.

Léta krise, jež přinesla konjunkturu Jižní Americe, Jižní Afriky a některým oblastem Dálného východu a novou epochu vývoje Ruska, jehož výrobní kapacita se ztrojnásobila od počátku evropské krise z roku 1929/30, nahnula vázky dále v neprospěch rozhárané Evropy, neumějící organisovat své hospodářství. Tak koncem roku 1933 vidíme, že světový obchod poklesl v celkem nepřerušované stupně linií od r. 1929 do r. 1934 na necelých 100 miliard marek, čili na pouhé dvě třetiny (62%) svého rozsahu z r. 1913. Ale evropský obchod opět je na tom hůře než světový průměr, neboť zaznamenává pokles na 57% své předválečné výše. Rozumí se, že všechna tato data jsou vyrovnávána různými metodami tak, aby bylo možno je srovnávat.

Kapitalistický hospodářský řád, jak existoval v téměř čisté formě před válkou, předpokládal existenci dvou oblastí, čistě kapitalistické a nekapitalistické. Kapitalistická oblast zpracovávala levné suroviny, získané z bohaté přírody a levné lidské práce v nekapitalistické oblasti světa, jež byla tehdy rázu převážně koloniálního. Sama je distribuovala svými prostředky dopravními po světě a sama je financovala. Tyto tři součásti ekonomické činnosti přiváděly zisky téměř výhradně do Evropy a do jisté míry také do americké Unie, jež společně tvořily kapitalistickou oblast. Když však po pět let Evropa tuto funkci zanedbala, jsouc zaměstnána ničením statků a lidí, musila nekapitalistická oblast se jí ujmouti sama, což dříve nemohla učiniti, protože nemohla konkurovat s vyspělou a účinně organisovanou bělošskou kapitalistickou oblastí.

Za války se evropský konkurent v produkci, dopravě a finančnictví, v rozdělování úvěru, vyřadil sám. Tu byla chtěná a nucená příležitost pro nekapitalistickou oblast „postavit se na vlastní nohy“. To se projevilo tím, že tato do války nekapitalistická oblast se stala postupně, s dosud blíže neprostudovanou rychlostí, oblastí kapitalistickou. Podobné procesy odehrály se v důsledku války i v čisté politice. Tak na příklad Spojené státy neodvážily se před válkou rozšířiti důkladně své válečné loďstvo, z obavy, že by mohly vyvolat proti sobě preventivní válku buď Japonska anebo Anglie. Ale za války americká Unie měla v tomto směru volnou ruku a dokonce její návalní expanse byla uvítána. Dnes už ji nikdo nemůže

v tomto směru omezovat a to je také jedna z příčin, proč obrovským posílením vojenské moci Spojených států tak nesmírně vzrostla jejich moc politická a ovšem i hospodářská, protože současně také těžily ze světové války nejenom jako dodavatelé a finančníci, ale i politicky a vojensky.

Protože však bez existence těchto dvou se doplňujících oblastí si nelze představití řádné fungování kapitalistického řádu, v jehož posledním období žijeme, vešel svět do strukturalní hospodářské krise, jež není odstranitelná jinak, než evolučním, nebo nepůjde-li to po dobrém, revolučním vývojem soudobého hospodářského řádu k novému společenskému a hospodářskému řádu. Záchvaty autarkie, nesmyslné snahy po soběstačnosti, všechny obtíže ve výměně statků, zboží a služeb, prostě všechn ten zmatek, v němž žijeme, je důsledkem toho, že jsme v přechodné fázi, která je dozníváním desorganisace a dosud není počátkem organisace. Změříme-li množství statků, jež má civilisace k dispozici a pozorujeme-li současně bídu milionů lidí ve světě, vidíme, že dnešní stav je v podstatě trefně vystižen Hamplovou větou: „Na světě by byl ráj, kdyby byl na světě pořádek.“ Tato populární diagnosa má věcný podklad.

literatura a umění

Joseph Hergesheimer:

Smutné řemeslo literární

Americký romanopisec, známý „Cytherou“, jež vyšla i v českém překladu a „Večerním oblekem“, jehož vydání je také u nás ohlášeno, jeden z nejjemnějších psychologů a nejrafinovanějších stylistů moderního románu, rozptyluje s neobyčejnou upřímností předsudky a iluze o povolání spisovatelském.

S a m o v a z b a.

Povolání spisovatelské je asi nejsmešnějším zaměstnáním, jemuž se člověk může věnovati. Je mu přidělován domyšlivý význam, jenž není mezi všemi jeho komickými vlastnostmi nejpodradnější. Knihy a knižtisk působily nevypočitatelnými vlivy na dějiny světa: toto působení bylo ovšem dobré i špatné. Ale všechno to, co je na spisovatelském povolání důstojného a podstatného, leží pohřbeno pod všemi těmi chybnými představami, které si lidé o skutečném provozování spisovatelství nastrádali.

Tak je si třeba především uvědomit, že skutečné psaní knih je snad nejnudnější ze všech prací. Není na něm ani jedině stránky, s níž by se člověk mohl smířit. Je to nekonečná práce, která je skoro vždycky odsouzena ke ztroskotání. Vždyť ani neexistuje nic, co by bylo možno nazvati dobrou, lehkou a bez námahy napsanou větou. Ještě těžší, než věty, jsou ovšem odstavce. Zhotovovati celé knihy je spíše nemožné, nežli obtížné. Pouhý mechanism psaní je věc tak jednotvárná, že život naplněný psaním je obdařen změnou nekonečně méně, než život naplněný roztloukáním šterku.

Psaní knih je procesem naprosto nelogickým, je to směšný způsob utrácení onoho krátkého času, jenž je člověku dán. Podobá se jakési samovazbě, při níž člověk není hmatatelným způsobem uzavřen závory ani mřížemi, samovazbě, které se člověk dobrovolně podrobuje z bezpodstatné naděje.

Papír, list po listu.

Tak na příklad chodím i já rok co rok každého jitra do malého domku, který mi patří, v západním Chesteru. A tam psávám v pokoji, jenž vlastně měl být jídelnou. Píši sám a bez přerušení od deseti do jedné nebo do dvou, až je na papíře asi patnáct set ručně psaných slov. A pak se vrátím, duševně jsa vyčerpán, tělesně jsa stísněn a podrážděn, do Dower House. Odpoledne napíši zase denně patnáct set slov.

Skoro každé dopoledne svého života, od doby, co jsem dospěl, trávím tím, že usednu proti dvěma násadkám. Jedna z nich je zasazena do stříbrného stojánku a druhá do černého, a před nimi leží stoh prázdných sešitů ve světlehnědých obálkách. Po pravé ruce mám sešity čisté; jakmile je jeden z nich popsán, odsunu jej na levou stranu. A ať se namáhám, jak chci, vždycky leží přede mnou více prázdných sešitů, než bych jich kdy mohl zmocí. Tenký pramének inkoustu, jenž protéká mým perem, pochází ze zásoby, které nikdy nevyčerpám.

Tato fakta, kterých nikdo nemůže popřít a která se sama o sobě zdají dosti bezvýznamná, stanou se však časem obtížná. Není to sice sama o sobě přespříliš velká námaha vésti pero od jedné strany papíru ke druhé, působí to však rušivě v představách. Někdy jsem, nehledě ke všemu ostatnímu, nucen pozorovati dokonce i hrot pera, jak tu putuje po modrých linkách sešitů. Sestupuje řádku po řádce až na dolejší okraj stránky, až zase náhle vystoupí nahoru na začátek stránky další.

Proti oknům mého malého salonu, do něhož vidím otevřenými dveřmi, je hezká silnice s dlážděnými chodníky, se stromy a proměnlivým ruchem. Na podzim se listí žlutavě leskne a odpoledne je naplněno zlatým slunečním světlem. Oknem je možno jasně poznati, jak vypadá svět tam venku v západním Chesteru: modrá údolí, zelené hory a červené listí, tichý vzduch s jemně kousavou vůní spalovaného dříví a s pachem z jablečných lisů. Myslím na tuto krásu a píši dále, až nastane soumrak, barvy poblednou a den ochladne.

Podzim a jaro, ale jen venku.

Na jaře je to ještě horší: okna jsou otevřena a nescětné veselé a lákající pokřiky pronikají do domu. Údolí jsou bílá květy, potoky pění a šumí, za svítání je všude plno jasného vysokého cvrlikání červenek a hlubokého kvákání žab v rybnících. Únava měsíce května leží v měkkém vzduchu.

A já, já tu píši sedě za stolem, který je pro mne příliš nízký. Levá ruka, kterou jsem nucen držet po celé hodiny v těžce poloze, napůl ztrne a prsty pravé ruky jsou docela ztuhlé od toho, jak dlouho svíraly pero. Nemohu vybadat, proč jsem si nikdy nepořídil vyšší stůl. Shýbám se už celé tři roky v nepohodlné a nešikovné poloze nad svými listy papíru.

V pokoji, v němž pracuji, není koberce a stůl mi při psaní stále uklouzává. Ujíždí pomalu přede mnou, má kniha jej před sebou tlačí, až konečně jsem zakotvil u dveří vedoucích do salonu. Občas jej podvědomě zadržím, a vleku jej zase nazpět na místo, kam patří. Pak se dá znovu do své pouti. Uprostřed podlahy je upevněna mosazná deska se zásuvkou na elektrické vedení. Obratným manévrováním se mi obyčejně podaří opřítí jednu nohu stolu o tuto zásuvku: pak je alespoň na hodinu všechno kolem v klidu, kromě mých myšlenek a mé ruky.

Ačkoliv mám bolení hlavy a ačkoliv mne ruší i leccos jiného, píši a píši a sleduji svůj stůl na jeho cestě pokojem. Píši v zimě, kdy nefunguje topení a ztrnu zimou a nehybným sezením, píši v létě, kdy je tak horko, že se inkoust rozpíjí po papíře, nasáklém potem mé ruky. Já jenom píši a píši, a

týden má v kalendáři jediná dvě data: úterek a pátek, kdy se objevuje posluhovačka, aby tu uklidila.

Spisovatel tolik rozumí ženám.

Nechci tím říci, že snad jiná povolání nejsou jednotvárná a že nás nevězní také v pokoji: jsem však přesvědčen o tom, že spisovatelství je daleko nudnější a zdoluhavější, než všechna zaměstnání ostatní. Dokázati toto tvrzení je proto tak těžké, že lidé všeobecně věří tomu, že život spisovatele je rájem nečinnosti a rozkoší. Nemohu vyzkoumat, jak bych mohl ve dvaceti letech sepsati padesát těžkých knih. Obecnost však má o spisovateli představu, má-li vůbec nějakou, že tráví svůj čas nakupováním vázanek, pitím šampaňského a, abychom to vyjádřili jemně, zábavou s nejkrásnějšími ženskými tvory. Myslím často pln závidosti na takový život, jaký prý spisovatelé vedou. Skutečnost však vypadá docela jinak.

O romanopiscích všude myslí, že jsou plni „chuti k životu“; to je výraz, jenž ve Spojených státech znamená totéž, co „nemravný“. Ženy očekávají, že spisovatel románů se k nim přiblíží až příliš těsně. Jsou nato připraveny. Kdekoli jde o spisovatele, jsou ženy na něho zvědavý a neklidně čekají, jako by byly připraveny na nejhorsí. Ani když mu lichotí, není to o mnoho lepší. Ženy mají zvyk spisovateli vypravovat své nejintimnější starosti, které ke všemu ještě bývají většinou buď vymyšleny nebo nesmírně přehnány. Vysvětlují a omlouvají to tvrzením, že jedině spisovatel může rozumět ženám.

A zatím jsou tyto starosti vždycky stejné: ženy se nudí, každá opakuje slovo po slovu totéž, co řekla její předchůdkyně. Tisknou člověku ruku a vzdychají, a pak si dají nalít sklenku sektu nebo zapálit cigaretu. Pravda o jejich poměru ke spisovateli, jež se ovšem velice zásadně liší ode všech legend, vypadá však takto: ženy se dívají na spisovatele, obzvláště na romanopisce, jako na tvory docela neosobní. Posuzují je jako neosobní osobnosti.

Jako Turek.

Když se autor jednou proslavil, nemívá už obyčejně zevnějšek lákavý. Život a zvyklosti působí na jeho tělesné půvaby obyčejně způsobem rušivým. A když se rozumné a krásné ženy nasytily jeho chápání a soucítění, vracejí se do tanečního sálu s muži docela jiného druhu. Kromě toho se každý člověk, jenž si činí sebe menší nárok na významnost, stane snadno ironickým. Každý rok, jenž míjí, učiní ho skeptičtější. A ženy nenávidí ironii a skepsi mužů.

Ještě obtížnějším je uzavřít přátelství s jinými muži. Většina „významných mužů“ žije z přitakávání, z pozitivního jednání a kladných myšlenek. Distancovanost a reserva tvůrčích spisovatelů vůči všeobecně uznaným pravdám, článkům víry a pravidlům jednání přispívají k tomu, že mužský život bývá pln pochybností o spolehlivosti spisovatelů. Muži i ženy věří tomu, že spisovatel ve své podstatě musí být nějak nelslušným, že musí být nějaké individuum, které má stejné zvyklosti i prostředky jako Turek. Nikdo nevěří tomu, že spisovatel opravdu pracuje a že jeho práce je o mnoho namáhavější než práce jiných, a že nejen nemá nadbytek chuti do života, nýbrž že je duševního rozpoložení spíše ponurého a tělesných sil opotřebovaných.

Normální lidé nepotřebují rozum.

Je těžko rozhodnouti, proč se vůbec muži a ženy zaměstnávají spisováním, a které jsou ony zvláštní dary a zvláštní potřeby, umožňující jim toto zaměstnání. S počátku se zdá spisovatelství snadným a příjemným způsobem vydělávání peněz — je tomu však naopak. To je omyl plný radostného doufání, které rychle pomine, které však na chvíli většinu

autorů dodává chuti ke snášení všech těch námah. Někteří vysvětlují literární pokusy i jakousi hlubokou potřebou člověka projevovatí sebe samotného a odpovídati sám před sebou.

Provozovati literaturu až do svého stáří má za následek, kromě jiných neradostných zjevů a stavů, nevyhnutelnou duševní osamělost, která je horší než pouhé nesnáze tělesné. Podobný stav je na hony vzdálen zdraví: a zdravím tu míním pouze co největší přiblížení k normálnímu pocitu tělesné a duševní spokojenosti.

Ve skutečnosti nemají normální lidé skoro všichni do posledního ani rozum ani fantasií. Většina jich je hrozně hloupá. Na štěstí je naprosto nic důrazně nenutká k tomu, aby se zabývali duševními věcmi. Většinou bývají ctěni a patřivají jim velice vlivná postavení, a také bohatnou. Nebývají však schopni napsati ani jedinou řádku povznesenou nad všední fakta. Obraznost je nemocí obzvláště mučivou.

Nikdo o tom sám nerozhoduje.

Já sám jsem cítil vždycky hlubokou nespokojenost s tím, jaký osud je nevyhnutelně přičten kráse a vznešenosti v člověku. Už odevždy mne jímala a děsila nespravedlnost všeho dění, které skoro bezvýjimečně dostihuje každého člověka. Neměl jsem nikdy ani nejmenší naděje, že bych na tom mohl něco změnit. Nenáviděl jsem to všechno, a to je vše.

Tato konstatování je důležité: vyznačuje rozdíl mezi reformátorem, spisovatelem tendenčním, a mezi oním druhem práce, jímž se zaměstnávám já. Nedovedl bych napsati ani jedinou větu o reformovaném světě. Základem mého názoru a mého vzrušení byla odevždy hmatatelná skutečnost, že se lidská existence nedá zdokonalit. Je jí možno učiniti důstojnější jen ojedinělými okamžiky odvahy a porozumění a utvářeti jí relativně snesitelnější. Soucitem. Toto slovo je ve svém významu tak podivuhodné, že ho používám jen s váháním.

To jsou jen některé důvody toho, proč píši. Je vidět, že to není počínání veselé ani snadné. Kdo by se oddal tomuto melancholickému a beznadějnému obchodu dobrovolně? Na štěstí — anebo snad bych měl říci: bohužel? — nemůže o tom jednotlivec rozhodovati nikdy na základě své vlastní volby. Několik lidí bylo vytvořeno k tomu, aby vypředli na papíře tragedii svého neplodného citění. Jen několik málo jich, nekonečně šťastnějších, dostalo darem psátí příjemnou a uklidňující prózu. Ti ostatní, ohromná většina všech spisovatelů, to nepřivedou vůbec k ničemu. Snad bychom měli záviděti spíše jim, než těm několika málo ostatním, kterým byl určen úspěch.

(Přel. R.)

do ba a lidé

Stultus:

Láska a manželství v zemi socialismu

Nejame rodina — jsme lidstvo.

(J. Oleša.)

I.

Dopis dělnice S.

Komsomolská „Pravda“ je list mladé generace. Proto citlivěji než jiné sovětské listy reaguje právě v těch případech, kdy se jedná o prohřešení nebo přehmaty proti řádu, jehož dítětem je komsomol; je v čilém styku se svými čtenáři a vůbec je listem živým a čiperným. V posledních měsících otiskla dopis, který vyvolal přívál ozvěn a jež pro zajímavost citujeme celý. Byl uveřejněn pod názvem „K posouzení čtenářům. Je můj případ ojedinělý?“

„Drazí soudruzil

Chtěla bych položit otázku o komsomolské rodině. Kladu tu otázku dokonce tak: je snad komsomolci třeba rodiny? Možná, že jí vůbec není třeba, možná, že je zbytečnou přítěží, táhnoucí komsomolce zpět nebo stranou od jeho přímých cílů a úkolů? Povím o sobě. Jsem žena jednoho z komsomolských organisátorů továrny „Elektroocel“. Nejsem komsomolkou — v tom snad spočívá mé celé neštěstí. Je mi dvacet let. S mužem žiji druhý rok. Měla jsem dítě, ale před měsícem mi umřelo. Žijeme nedobře. Nevidím muže po celé dny. Setkávám se s ním jen v noci, ba i tehdy dokonce vyskakuje někdy z postele a jde do cechu, anebo odchází i na celou noc. Když mu počínám říkat, že tohle to přece není život — žít spolu a vidět se jen v noci, že snad může organisovat, rozřídít svůj pracovní čas tak, aby věnoval aspoň trochu pozornosti rodině, odpovídá, že to je neproveditelné, neboť musí obsluhovat komsomolce všech tří směn. Nu a tak se ptám: může se komsomolce (a k tomu ještě mající vztah k aktivu) oženit? Vždyť takový život, jakým my žijeme, může jen mrzačit lidi, ale v žádném případě ne vychovávat v nich bodrého ducha budovatelů socialismu. Před měsícem nám zemřelo dítě. Dítě churavělo velmi dlouho, a po celý čas jsem vedle něho byla jen já sama. Muž mne odbýval jen větami: „Jsi matka, ty si ho také musíš chovat.“ Nu a tak jsem musela nechávat nemocné dítě, zavírat je samotné a chodit do obchodů, do lékárny. Což pak po všem — po nespořádaném životě, půldruha měsíce trvajícím nemoci dítěte a jeho smrti — mi zůstane lidský poměr k mužům? Ovšem, že ne. Výsledkem, podle všeho, bude rozvod. A co je v tom pěkného?

Nejhorší je, že se to vše odráží na poměru k životu samotnému. Věčné osamocení (nemám ani známých, s nimiž bych mohla promluvit, žijeme zde nedávno, ba ani jsem neměla času uzavírat známosti: práce, dítě) a nelidský poměr mne doslova uvádí do šílenství. Často docházím ve své osamocenosti dokonce k myšlenkám na sebevraždu, a to je — šílenství, nenormální myšlenka. Žít spolu nemá smyslu, rozejít se — nelze: o t á z k a n a r á ž í n a b y t. (T. j. bytová krize — pozn. autora.)

Je můj případ osamocení? Podle mého názoru je takových případů mnoho. A vždyť není otázka rodiny malíčkovit. Vždyť nezamítáme rodinu. Ostatně, takovou rodinu jako je naše je třeba zamítat. Jakou musí být komsomolská rodina?

S pozdravem S. Továrna Elektroocel. Moskevský okres.“

Několik upozornění. 1. Tento dopis si nelze plést s listy na první pohled podobnými, vyskytujícími se v módních časopisech a ženských rubrikách novin u nás. Není to žádné „Hvězdičko, poradť mi“, žena, jež je spíše, je bez plačtivé zajímavosti pro čtenáře a nehraje úlohu lakadla pro redakci. Prosí o radu veřejnost, která se na všechny otázky, i osobní, dívá až dětsky vážnými očima kolektivitu. 2. S. má pravdu — není to případ ojedinělý, ba více, je to dokument, zachycující vyvrcholení určité fáze veřejného života v SSSR. Poznáváme to podle spousty dopisů, které, jak již řečeno, přišly jako odpověď, takže redakce musela vybrat jen nejzajímavější a zavést jako tribunu pro debaty zvláštní oddíl. Z redakčního materiálu „Komsomolské pravdy“ o této otázce bylo sestaveno vysílání pro rozhlas, t. j. k řešení otázky byly přizvány ještě širší kruhy veřejnosti. Setkáváme se se stejným problémem dnes a denně v sovětské literatuře, a je to přece, jak známo, literatura „socialistického realismu“. V stranicích kruhů je dnes zvykem mluvit o manželství s melancholickým mávnutím ruku — nu, jaké pak je naše komunické manželství a manželství sovětské vůbec. To vše dovoluje usuzovat na krizi a zároveň na obrat v myšlení ruské veřejnosti. A protože vše vychází z jistých předpokladů, podíváme se nazpět, neboť 17 let života SSSR nám dává možnost přehlédnout celý obraz.

Kdybychom si dali práci a prohlédli aspoň nejvýznačnější díla, napsaná starými i novými autory o nemravnosti a zpusťlosti lidí jejich doby, vznikl by z toho pěkný tlustopis. Zkrátka, jak pravil Juvenal:

„Dávno už stalo se zvykem, můj Posthume, manželství cizí svévolně ničit a nedbat, co znamená posvátnost lože.“

Proto se v první řadě netřeba dívat na pověstný sovětský pokles mravnosti, o níž bylo tak mnoho a mrakovárně psáno,

jako na něco, co tu ještě nebylo. Jisté věci pod sluncem se nemění, mění se jen příčiny. A ty je třeba hledat.

Manželské zákonodárství v sovětech.

Podle dekretu lidových komisařů z 18. prosince 1917 byl sovětskému občanstvu dán zákon o rozvodu (spojující v sobě náš pojem i rozvodu i rozluky), umožňující zrušit manželství v minimálně krátké lhůtě. Sovětský kodex poskytl občanům absolutní osobní svobodu po velké nesvobodě. V době revolučního zápalu prvních let myslelo se však ne vždy tak na dosah opatření, jako spíše na zásadní zrušení starého řádu ve všech jeho podobách. Tak vznikl dvousečný § 18 manželského zákoníka, opravňující k přerušení sňatků i na jednostranné přání jednoho z manželů bez udání důvodů. Mravní škoda jim způsobená není nikterak vyvážena ani opatřeními na ochranu hmotných zájmů žen a dětí, v téměř zákoníku krásně vypracovaných. Sovětské anekdoty o manželech, vračejících se týž den, co se oddali, do Zagsu, aby se zase rozvedli, neboť se pohádali v elektrice, byly v prvních letech revoluce nescetné. Nejpokrokovější zákoník světa byl dán do rukou občanům říše analfabetů, kočovníků a horských náruďků, pro které teprve novou vládou byla vypracována abeceda. Příliš velká svoboda po nesvobodě a naprostá desorientace. Lehkost uzavření a zrušení sňatku byla často chápána jako mravní právo uzavírat sňatek Xkrát. Občané, nechápající mravní význam pokrokových zákonů, byli zároveň dosti mazaní, aby pochopili, jak se dá zákon ošidit. a ukázali, že dovedou čelit paragrafům trestního zákoníku. Odtud ten příval soudních případů o nezaplacení alimentů a na druhé straně celá rozvětvená živnost podvodů a vydírání, spojených s krivým svědectvím se strany žen. Zákon, uznávající absolutní rovnoprávnost obou pohlaví, ale stojící ovšem na straně slabšího — ženy (§ 28 o udání otcovství těhotnou ženou, § 32 — jímž soud určuje za otce a živitele matky i dítěte jednu z osob, jež s ní byly v pohlavním styku v době početí atd.) — zrodil nanejvyš nemravné živobyty. Pro názornost opakujeme případ, o němž jsme již kdysi psali: jistá občanka, matka dítěte neznámého otce, udala jistého občana, kterého osobně neznala, ale na jehož zámožnost spoléhala, když si několikrát zevrubně prohlédla jeho dobrou kožišinovou čapku. Vinnice a dvě její kamarádky se octly před soudem až hodně později, když se pohádaly pro nezaplacený podíl za krivé svědectví. Zatím platil občan v kožišinové čepici, měl-li ji už totiž, jako mourovatý. To jsou předpoklady právní.

Že po době války a prvních let revoluce počet sňatků prudce stoupá je pochopitelné, a konečně lze to zjistit i ze zakrnlých sovětských statistik. Spolu s ním stoupají rozvody, dotud širokým vrstvám obyvatelstva nepřipustné. Lze to snad vysvětlit zčásti fascinujícím kouzlem nové svobody, zčásti překotností revolučních sňatků, a konečně odstraněním ohromně vlivné a ovlivňující součástky bývalého státu — církve. To, co zavrhovala a zapovídala, se stalo přípustným a samozřejmým.

Letá bezuzdnosti.

Lenin definoval situaci takto:

„... značná část mládeže se pilně zaměstnává revisí buržoasního chápání a morálky v pohlavních otázkách. V ovzduší poslední války a započavší se revoluce se staré ideologické hodnoty hroutí, ztrácejíce svou sílu. Nové hodnoty se krystalisují pomalu, se zápasem. Názory na vztah člověka k člověku, na poměr muže k ženě se revolucionisují, revolucionisují se i city i myšlenky... A v tuto dobu, kdy se hroutí mocné státy, kdy se roztrhávají staré svazky nadvlády, kdy začíná hynout celý společenský svět, v této době se city jednotlivého člověka rychle mění. Vydražďující žízeň po rozmanitosti v požitcích nabývá rychle nespoutané síly. Formy manželství a obcování pohlaví v buržoasním smyslu již nespokojují. V oblasti manželství a po-

hlavních vztahů se blíží revoluce, souzvučná s revolucí proletářskou... Nemůže být nic falešnějšího, než kázat mládeži mnišský asketismus a svatost špinavé buržoasní morálky. Avšak sotva je dobré, že v těchto letech se otázky pohlaví, usilovně stavěné do popředí přirozenými příčinami, stávají ústředními v psychice mládeže. Následky bývají přímo tragické.“

Jakkoli je to zvláštní, myslívávalo se a snad se ještě myslí, že pohlavní nespoutanost patří ke komunismu a je takřka částí stranického programu. Šosák revoluce (neboť také revoluce má své šosáky), ať už byl dělníkem nebo nepmanem, si v tom líboval. Chtělo-li se mu něčeho, prohlašoval, že je komunistou bez předsudků a nabádal ke stejné nespoutanosti svou družku nebo druhá. Je to prostě úžasné pohodlné. Známe z dějin sovětského života případy, kdy obléhaná strana podléhala ze strachu, aby se nezdála buržoasní. Ale výsledky bývaly ovšem zrovna tak smutné, jako v prohnilem buržoasním světě. Zdá se snad divné, kde brali argumenty jak svůdci pochybné jakosti, tak i nezkušení mládenci a dívky, planoucí pro ideologii své strany, jejíž vůdce nejen řekl, že: „nespoutanost v pohlavním životě je buržoasní: je znakem rozkladu“, ale i prohlásil, že „sebeovládání, disciplína nejsou otroctvím; jsou nezbytné v lásce“. Hledáme-li trochu, najdeme ty důkazy ve spoustě vulgarisačních teorií, vyrojivších se na počátku komunismu. Je tu svého času lansírovaný a překroucený k tomu freudismus, který též všudybyl Lenin nazval „módní choutkou“, při čemž, když mluvil o ní, neopominul rýpnout do rozmanitých teorií o pohlaví vůbec („vyplývají z osobní potřeby... a jakkoli bouřlivácky a revolučně se snaží projevit, jsou konec konců úplně buržoasní“). Je tu zkomolená teorie kolektivismu, vycházející často i z přesíně samotné komunistické strany a opovrhující ve své velkorysosti i takovými maličkostmi, jako individuální čest a osobní štěstí souseda. A je tu konečně špatně promyšlená nebo špatně chápaná literatura. Komunistická strana, jako každý společenský útvar, měla ve své spodině kalnou příměs, skrývající se očím vedení v prvních bouřlivých letech. Zrovna podobní živlové zastávali ochotně úlohu „popularisátorů“. Takový „vůdce“, dosazený do nějakého Kocourkova, nebo polovzdělaný řečník, jichž se po revoluci najednou tolik vyrojilo, přednášející prostému posluchačstvu, a na venkově, vykonali zdárně své dílo mezi mládeží i dospělými.

Ba i docela dobře míněné, ale špatně vyjádřené přesvědčení škodí. V prvních letech po převratu byla hodně populární pí Kollontajová, brilantní, ale též povrchní řečnice. Mluvívala za přeplněných sálů na venkově i ve velkoměstech, v dělnických klubech a továrnách o ženské otázce, osvobozené lásce a jiných aktualitách (nyní je vyslankyní v jednom ze severských států). Na ní je mnoho viny za způsobenou mravní spoušť, neboť ve svém zápalu pro věc děsně ráda přestřelovala a vyjadřovala se vůbec ze široka. Na příklad: „Rodina přestává být nutností, jak pro samotné členy rodiny, tak i pro stát. Bývalá forma rodiny se stává jen přítěží.“ („Rodina i komunistický stát“, 1918.) Protože hřešila též beletrií à la revoluční Verbická, stávala se věc ještě povážlivější. Dívka v jedné její knize říká:

„Překvapuje vás nejvíce, že mám poměr s muži, když se mi prostě líbí, nečekajíc, až se do nich zamiluji? Vidíte, aby se člověk „zamiloval“, na to je třeba mít kdy, četla jsem mnoho románů a vím, kolik času a sil bere zamilovanost. A já nemám času. U nás v rayonu je nyní takové odpovědné období. A vůbec, kdy jsme měli pokdy po celá ta leta? Vždy spěch, vždy je hlava plna docela jiných věcí. Ovšem, stává se, že nemáte tolik práce... Nu, a tu zpozorujete, že se vám někdo líbí... Ale rozumíte, nemám kdy se zamilovat...“ („Láska pracovních včel“, 1924.)

Tato už sama o sobě pěkná omluva (přespání bere méně času než zamilování), nadto ještě vytržená z kontextu —

čož lidé s oblibou dělávají — nabývá rázu groteskního hesla. Podobné po knihách a přednáškách roztroušené výtvary zrodily onen nepřijemný druh falešně-pathetických pokrytců, kteří vše omlouvají svou úžasnou zaměstnaností, a k nimž patří též muž S. z „Komsomolské pravdy“. Slavná své doby teorie o „sklence vody“, prý komunistická, vyvolala zděšení a odpor vedení, ale přesto žila a škodila. Nejtipnější, nejvyšší, zahrnuje při tom mnoho jiných otázek, se o ní vyjádřil Lenin, a tak je nejlépe mluvit zas jeho slovy:

„Změněný poměr mládeže k otázkám pohlavního života je, ovšem, „zásadní“ a odvolává se na teorii. Mnozí nazývají svou posici „revoluční“ a „komunistickou“. Myslí si upřímně, že je to tak. Mně, starci, to neimponuje. Ačkoliv nejméně jsem zamračený asketa, jeví se mi tak zvaný „nový pohlavní život“ mládeže, a často i dospělých, jako odrůda dobrého buržoasního nevěstince. Vše to nemá nic společného se svobodou lásky, jak my, komunisté, ji chápeme. Znáte ovšem slavnou teorii o tom, že v komunistické společnosti je ukojení pohlavní touhy a milostné potřeby zrovna tak jednoduché a ideologicky nadstavbě společnosti vyvozuje bezprostředně, přímočaře a beze zbytku výhradně jen z hospodářské base. Věc vůbec není tak jednoduchá. Jistý Bedřich Engels již dávno ustanovil tuto pravdu, týkající se historického materialismu.“

Hospodářský základ uvolnění morálky.

Nezvyklá blízkost obou pohlaví hrála v otázce také svou nemalou úlohu. Po zavedení koedukace na školách se stávalo, že hoši přepadli hromadně dívky a zbili je. Mravnostní poměry ve starších třídách se rychle zhoršily. Všeobecná rovnost práv a povolání uvedla mnoho žen do prostředí jim nezvyklého, do společnosti výhradně mužské. Klidné kolegalitě se musí lidé učit chybami. Dříve byly ženy, i stavu dělnického nebo selského, přece jen odkázány více na přidělené jim práce a na sebe navzájem. Nyní se dostaly z důvodů osobních i veřejných na frontu, do přeplněných revolučních vlaků, v nichž se těla unavená nekonečnou cestou válela vedle sebe na pytlích mouky nebo krup vezených z krajín méně postižených bídou. Lidé se octli v napěchovaných bytech měst. kamž se soustřeďovali hnání hladem, v jednom pokoji, přepaženém skříní, bydlelo dvě i více rodin. To také nezůstalo bez následků. Ale tady již přecházíme od výpočtu důvodů sociálně-psychologických k příčinám hospodářským.

Pokles životní úrovně přináší úpadek požadavků vůbec, i citových, a zvyšuje nevybíravost v objektech i prostředcích. Život mladého manželského páru, trávícího líbánky z nedostatku místa za sousedovou skříní, není nikterak záviděníhodný (viz z literatury dejme tomu Katajeva). Láska v chýšce je hezká věc jen v „Pavlovi a Virginii“, ale dosti kyselá v životě. Jakkoli je lidský párek zabrán navzájem do sebe, do společných zájmů, zapálen pro práci, poskytuje život na dvou čtverečných metrech nekonečně více možností ke konfliktům, je-li zvlášť nepohodlí stupňováno únavou, stáním ve frontách, řevem petrolejového vařiče. Tak vzniká jakýsi „bytový komplex“ protilásky. Pohádá-li se takový párek konečně jednou tak smrtelně, že se rozhodne rozejít se, nedaří se mu to příliš dobře. V nejlepším případě má jeden z manželů možnost odejít do stejného kumbálu ke kamarádce nebo příteli a ponechat galantně společný kout bývalému druhovi. Ale i to se komplikuje jinými možnostmi. S jednou, naprosto běžnou, se setkáváme v citovaném dopise S. — manželství dávno zničené drží se pohromadě bytem a nemožností odejít. Z ní ovšem vzniká naprosto nezavíděníhodné peklo. Stává se naopak, a není to nezvyklé, že manželé, trvající za každou cenu na rozvodu, a dosáhnuvší ho, musí sdílet nadále pokoj i lože. Vzniká nesmírně popletená si-

tuace, nesvědčící nikterak jasnosti, nutné v lidských vztazích, a matoucí naprosto představy o nejprimitivnější mravní čistotnosti. Hledá-li mladý muž nebo žena nového druhu, mačičího svůj pokoj, není spekulace s manželstvím věru o nic lepší, než, mluvě slovy Leninovými — buržoasní nevěstinec. Dlouho trávající nedostatek zboží široké potřeby, kdy chybí brzo galoše, brzo některé z potravin, a skoro stále nejnужnější části oděvu a látky ještě zvyšuje lačnost příliš dlouho čekajícího na ně občanstva. Myšlenky člověka, jinak často dosti vysoké úrovně, se koncentrují do jednoho bodu, neboť hlad má velké oči. Trvám, že sňatek uzavřený pro pár hedvábných punčoch, pro lepší potravinový příděl, pro lepší byt, zkrátka pro všechn ten přepych, zdající se sovětskému občanu, ztratitšimu pojem úrovně, zářivým a úžasným, nemůže mít ani té pevnosti, jako sňatek uzavřený ze stejných pohnutek, ale pro větší finanční možnosti ve světě kapitalistickém.

Roku 1924 psala Kollontajová:

„Čím rychleji vzrůstá placená práce žen, tím rychleji je ničena bývalá rodina. Copak je to za rodinný život, pracují-li muž a žena v různých směnách? Copak je to za rodinný život, nemá-li žena čas ani pořádně připravit oběd? Zaměstnanost žen v hospodářství země stále vzrůstá a tedy, pravda, bourají se staré tvary rodiny. Bylo slíbeno, pravda, že v Sovětském Rusku musí být život všech pracovník obklopen tím pohodlím, tím světlem, hygienou, krásou, jaké byly dříve přístupné jen bohatým. Místo, aby se trápily s vařením, utrácely poslední volné hodiny na kuchyň, na vaření obědů a večeří, budou v komunistické společnosti široce vybudovány veřejné jídelny, ústřední kuchyně.“

S voláním po těch institucích, s jejich nedostatkem se ještě setkáme v dopisech z „Komsomolské Pravdy“. Ukázalo se, že na ženy byla uvalena výdělečná práce, aniž by byly při tom dostatečně zbaveny prací domácích s jejich ruskou vysilující komplikovaností. Je toho na ženy moc. „A co je to za rodinný život, nemá-li žena času ani pořádně připravit oběd?“ Zde máme v hlavních bodech obraz příčin, jež vytvořily bouřlivou a neurovanou skutečnost sovětského manželství.

Sovětský spleen.

Lenin viděl jasně, prorokoval dobře. Následky, objevivší se ve vši síle již po jeho smrti, byly tragické. Vlna sebevražd z omrzelosti života, přivozená nemírným užíváním a vyčerpáním, propukla mezi komsomolci i neorganovanou mládeží, porušujíc tak představu o stranické kázní. Vyšlo najevo, že nejhorší zpusťlost a nezodpovědnost se přikrývají hesly o odosobnění života, o věnování všech sil i času komunistickému kolektivu. Ukázalo se, že i nejlepší dívky a mladí muži propadají alkoholu a orgiím, a to pod vlivem nejdekadentnějších literárních představ (Jeseninovština!), že poměr mužů k ženám (a někdy i naopak) skýtá obraz krutého a vypočítavého materialismu, a že mládež ztratila veškeru míru.

Své doby prošel sovětským tiskem případ velmi názorný. Komsomolec, aktivní pracovník, chtějící se zbavit ženy, a líný už i na tak lehce dosažitelný rozvod (bylo tu nepohodlné pro něj dítě — tedy alimenty) — vědomě a soustavně, jak se pak ukázalo, týral ženu a „zapomínal“ před jejíma očima nabitý revolver. Vědělo se o jeho chování i v buňce a kamarádi klidně přihlíželi jeho počínání. Ale krise dosahuje vrcholu teprve při pobuřující události, „při čtyřiceti“, známé jistě i našim čtenářům. Pro jistotu krátce opakuji. V létě r. 1926 přepadla skupina mladých dělníků z továrny Kooperativ mladou dívku ve středu Leningradu. Odvedli ji do parku, surově zbili a znásilnili všichni po řadě. Dívka se nervově zhroutila; při lékařské prohlídce se zjistilo, že byla nakažena pohlavní chorobou. Vláda i veřejnost se zhrozily. Při přelíčení, jehož byl plný tisk, se zjistilo, že mnozí ze zločinců si

ani neuviedomujú špatnosť svojho činu, že podobné skutky sa väčšinou provádzajú pod vplyvom alkoholu a naprosté nespoutanosti. Vinníci boli potrestaní príkladne príslym spôsobom, ale ničmené noviny té doby sa priamo hemžia prípadmi znásilnení jednotlivci i skupinami brzo v Moskve, brzo v Baku a jiných mestech svazu. Nepomáhaly ani prísne tresty, ani vylúčenie ze strany a komsomolu. Nebylo snadno uviesť rozpoutané vášne na pravou mieru a usmerniť mládež po toľka letech ne-disciplinovanosti. Vedení, uviedomivši si hrozící nebezpečí, venovali obzvláštnú péču a pozornosť mravnosti. Pri pátraniach, šetreniach, prednáškach a debatách bylo osvetleno mnoho vedlejších vecí. Tak na príklad, že mnozí z mládeže pokládajú spořádaný rodinný a manželský život za ostudné maloměstáctví. Strana se chopila věci s chvályhodnou energií. Bylo-li lze obvinít ji dříve ze neopatrnosti a nevšímavosti k věcem denního života, netýkajících se přímo politiky, pak zároveň se ukázalo, že značná část obyvateľstva SSSR je stádem ovcí, její, obdrževši svobodu, všimla si jen jejich neomezených možností, a nikoli mravních omezení, a počínala si nanejvýš nezodpovědně. Čištění a objasňování trvá dlouho. Jde se na to pohružkou, ale ještě více snahou po kulturním pozvednutí občanů — a to je pravá cesta. Přichází pětiletka, horečné plánování a práce. Teprve v druhém pětiletém plánu, v době „klidné výstavby“ si začíná uvolněná veřejnost všimati věci osobních, života individuí a jejich vztahů, a to s novým, a ještě větším zápalom. Jsme u naší doby.

(Pokračování.)

dopisy

Co chtějí mladí Slovinci

Vážený pane redaktore!

Skalica, 3. II. 1935.

Neupodozrievam Vás zo zlomyseľnosti, len je mi veľmi podivné a trapné, keď by mladí Slovinci mali posielat' Vám len dopisy, podobné Horniakovmu. Neobdržel ste dopisy tiež iného obsahu a ladenia? Nechce sa mi tomu verit', veď „Prítomnosť“ čítame my, mladí Slovinci, tiež, a myslím, že nie je to len niektoľko jednotlivcov, čo by ich spočítal na prstoch ruky. A to že by z nás nikto nenapísal nič iného?

Chce len vedieť, nedostal-li ste snáď dopisy, v ktorých byly tiež otázky, formulované spôsobom, žiadaným vo Vašej odpovedi p. Horniakovi a ktoré sa dotýkaly vecí pozemských, teda politických, hospodárskych, sociálnych a kulturných? Jest-li nie, je to chyba naša; jestli áno, mal ste odpovedat', tieto veci si pozornosti zaslúžia.

Horniak myslí, že Dérer, Hodža, Ivánka etc. sú národní defraudanti; iste by sa riadne zapotil, keby to len mal dokázat' — nehovorím, že než by to dokázal. Jest-li sú mu nesympatickí, poradil by som mu, ako na nich. Hlinkova ľudová strana chce autonomiu pre Slovensko. Všetcí Slovinci chcú autonomiu. Je však rozdiel medzi autonomiou, ktorú chce ľudová strana, a autonomiou, ktorú chcú ostatní Slovinci, ktorých je dokonca väčšina národa! Zkrátka povedané: väčšina nesúhlasí na 100% s autonomiou Hlinkovou. Neišlo by to snáď tak, že by sa ľudová strana dohodla s nami ostatnými na toľko, pokiaľ s ňou súhlasíme? Dajme tomu, že na pr. na 70%. Proti takto vytvorenej dohode národa nebudú vstave odolati — p.

Horniak — ani Hodža, ani Dérer, ba ani Česi. Hlinkova ľudová strana vraj vedie mládež; nech preto vstúpi p. Horniak medzi túto mládež a nech jej to vysvetlí, ako sa veci majú. Nebolo by lepšie, keďže by sa autonómia uskutočnila treba len z väčšej časti, hoci nie tak neporušená a vybrúsená tých „Nástupistov“? Jest-li to pôjde ďalej tým spôsobom ako dosiaľ, nebude z autonómie vôbec nič. Táto dohoda bude mať za následok, že ČSR bude znamenat' skutočne česko-slovenskú republiku. Pravda, to by sa nám všetkým veľmi páčilo; avšak, nie je ruža bez trnia, nie je práva bez povinností. A práve, zdá sa tak, je to ľudová strana, ktorá by rada zhabala práva, ale povinnosti poviesila iným za krk. Viete — p. Horniak — že ľudová strana hľadá spojenie s „Národným sjednotením“? Viete, čo to „Národné sjednotenie“ znamená? To je pokus, ako udržat' národ v jarme, v ktorom bol dosiaľ pekne zapriahnutý, ktoré dosiaľ pokorne vláčil a až teraz javí chute, pomôcť si z neho? Viete, kto to je Jiřík Stříbrný? Tu máte, pane Horniak, skvelé pole činnosti; prehovorte mládež ako som Vám navrhnul, mládež isteže donúti storých vodcov, a potom si tí Česi nepomôžu. Ba čo, boli by k Slovincom, dohodnotým na rozumných požiadavkoch, snáď i dosť prajní. Ja som presvedčený, že by sme sa dohodli i o tej autonómii s nimi.

Ale aby ste si pane redaktore nemysleli, že Vám môžeme ukázat' len „národný zápal“, „úprimnú dušu“, prosím Vás, aby ste nás Slovincov, najmä mladých, vyzval k predostretiu vecí, po ktorých sa pýtate p. Horniaka: dúfam, že Vám budeme môcť poslúžiť s konkrétnymi požiadavkami, sťažnosťami, túžbami politickými, hospodárskymi, sociálnymi i kulturnými. Apelujem súčasne na svojich bratov, aby písali — v prípade, že sa uskutoční výmena názorov — práve tak, čo vytyka p. Horniak Čechom: realisticky o záležitostiach pozemských, ako ich prožívame v skutočnosti.

S prejavom opravdovej úcty Váš čitateľ

P. Z.

Zaměstnává Baťa dělníky starší než 40 let?

Vážená redakce!

V čísle 3. „Prítomnosti“ odpovídala fa. Baťa na námítky ze řad zákazníků a jiných zájemníků na její způsob výroby. Její bohatnutí a způsob „zlevňování“. Tvrdí o mně, že prý jsem nepochybně ztratil úplně kontakt s praktickým životem v továrně, když jsem v živnostenském výboru tvrdil, že závody Baťovy nezaměstnávají dělníky a dělnice starší přes 40 let, a když, že se tak děje jenom v oddělení mistrů nebo úředníků. Upozorňuji firmu Baťa, že jsem stále v kontaktu s praktickým životem v továrnách a téměř denně jednám se závodními výbory a jinými funkcionáři dělníků, zejména o otázkách, jež se týkají dělnického pojištění. Firma Baťa tvrdí, že mnohokrát a dávno již vyvrátila tvrzení, že nezaměstnává v dělnických odděleních osoby starší 40 let. Tvrzení toto je nepravdivé. Zástupci firmy sice v živnostenském výboru se pokusili popírat okolnosti, mnou tvrzené, ale bylo jim dokázáno, že nemají pravdu. Doporučuji firmě Baťa, aby vyvrátila zprávy, že nezaměstnává dělníky přes 40 let, tím, že otiskne data, kolik dělníků zaměstnává do 40 let a kolik přes 40 let. Při tom nechť firma vypustí mistry a úředníky a omezí se jenom na dělnické kategorie. Pokud vím, firma tento výkaz má a může veřejnost přesvědčiti, že zaměstnává a že také přijímá dělníky až do 60 let, jako to dělají jiné závody. *Senátor V. Johanis.*

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.